

VÄLIS-EESTI

Nr. 1

Jaanuar

1938

KÕIGE LÄHEDAM SÜDAMELE — SÜNNIMAA
LUGEGE

PÄEVALEHTE,

OLETE ALATI KODUMAA SÜNDMUSTES TEADLIK
VIIBIDES KODUMAAL — KÜLASTAGE KINDLASTI

PÄEVALEHE RAAMATUKAUPLUSI

TALLINNAS, PÄRNU MNT. 10. PIKK TÄN. 2

SOOVITAME SUURES VALIKUS:

KÕIKI EESTIKEELSEID RAAMATUID, MAAKAARTE, LINNA-
PLAANE, VAAATEKAARTE j. n. e. KÕIGI EESTIS ILMUVATE
AJAKIRJADE PEALE TELLIMISTE VASTUVÕTMINE.

LASTE RÕÕM

ON AINULAADNE EESTIS ILMUV LASTEAJAKIRI.

TALLINNA EESTI KIRJASTUSE ÜHISUS

TALLINN — EESTI, PIKK TÄN. 2. OMA TEL. KESKJ. 428-83

Väliseestlase

ajaleht on

«VABA MAA»

Valige just „Vaba Maa”, mis annab erapooletult edasi kodumaa sünd-
mused. Hästitoimetatud ajalehena kajastab „Vaba Maa” ka kogu maa-
ilma uudiseid sõnas ning pildis.

„Vaba Maa” paneb samuti rõhku lugejate mitmesuguste huvialade
käsitamisele ja iga päev ilmuvad erileheküljed. Tellijad saavad kaasa ainu-
laadse nädallehe „Esmaspäev”, mis eraldi tellides maksab pooleks aastaks
– 90 dollarit.

„Vaba Maa” maksab
välismaale 1,15 dollarit
kuus. Aadress: Tallinn,
Estonia, Pikk 54–58.

VÄLIS-EESTI

JAANUAR, 1938

Nr. 1

10. AASTAKÄIK

Uue aasta sihid ja suunad.

Alfred Tamm.

Püstitatud sihid alati ei vasta tegeliku elu suundadele. Näeme tihti püüete luhtumist, mis ühel või teisel põhjusel ei osutunud läbiviidavaks. Ja sellistel puhkudel on veel hea, kui hiljem saabki alata uuesti otsast, — harilikult aga nurjumised murravad ja muudavad ka sihid, sest tuleb jätkata ja minna edasi juba niisugustest olukordadest ja seisukohtadelt, kuhu varem üldse polnud kavatsust välja jõuda. Seda teab väliseestlane tihti ka oma isiklikest elukogemustest.

Nende väheste tähtsamate sihtide hulka, mida iga terve mõistusega inimene otse vaistlikult püüab saavutada ka igasugustes olukordades, — ka tegelikkuse suundade muutmisel, — kuulub aga eeskätt rahu ja demokraatlikkuse taotlemine. Ja kui praegu ajamerre lingunud 1937. aastat asuksime lähemalt hindama, nimelt nende kahe nõude mõõdupuuga, siis näeme kohe, et tänapäeva relvastusvõidujooksus on rahu ainsamaks kandjaks ja toeks kõikjal maailmas jäänud vaid alasti, toores jõud ning et demokraatiat omakorda püüavad säilitada ja arendada sobivaima ühiskonnavormina veel vaid üksikud riigid.

Väljavaated homsesse pole seepärast aga ometi lootusetult pahaendelised. Teame, et mitte kõik riigid pole relvastusvõidujooksule asunud vabatahtlikult, et otsustava tähtsusega riigid taasrelvastudes oma kaalu on tõstmas nüüd isegi sel määral, mis suuremate sõjaliste kokkupõrgete võimaluse teeb

siiski ebatõenäoliseks, kallaletungijaile liig kardetavaks. Ja demokraatiat pole veel kuski saadud tallata porri lõplikult, — tema ideaalne rakendamine loomulikult asub küll alles mägede-taga, aga nii mitmetegi tunnuste ja näidete põhjal võib kinnitada, et demokraatia uuestisünd — tema parem kohandamine muutunud elunõuetele siin-seal juba ongi leidmas aset.

Eestis osutus 1937. aasta põhiliste ümberkorralduste aastaks poliitiliselt. On jõutud suur samm edasi varematal aastatel valitsenud kirjeldamatu virr-varri kustutamiseks riiklikus elus. Loodi uus põhiseadus, milles demokraatlikkuse sugemoide esimeselt pilgult võib küll näida vähem, kui neid oli eelmistes riigi põhikorraldustes, aga oma ülesehituselt jääb siiski ka uus, kindlama võimujaoituse ja -käsituse põhimõttele rajatud põhiseadus niivõrd elastseks ja painduvaks, et tarbekorral mahutab endasse ka kõik mõeldavad demokraatia rakendused. Tuleb meeletada, et juureloodud tähtsamatest uuendustest põhiseaduses, — nagu on Vabariigi presidendi ameti lahutamine peaministri omast, rahvaesinduse muutumine kahekojaliseks ja isikuvallimiste põhimõte, — ükski iseenesest pole veel kuidagi ebademokraatlik, ning ka seda, et igagi, — ka kõige õilsama korralduse ja seaduse tagajärjekus ja menu tegelikus elus oleneb eeskätt ikkagi vaid tema teostajaist. Oleme ju näinud ümberpöörutki: rahvaid ja riike on valitsetud tagajärjekalt ka halbade seadustega siis, kui valitseti hästi.

Uus, 1938. aasta Eesti poliitilises elus igale eemaltvaatajale ja seega ka väliseestlasele võibki kujuneda huvitavaks eeskätt nimelt selles, et nüüd tuleb tõestamisele läinud aastal tehtud töö tõhusus. Aprillis astub kokku uus rahvaesindus, hiljemalt sügiseks toimuvad presidendivalimised, ja ainult niisugusel korral, kui rahvas, kes varemkujunenud olude sunnil vahemikus juba neli aastat olnud „vaikivas olekus“, nüüd enam ei suudaks kaasa rääkima hakata riigielus, tuleks uuele eesti põhiseadusele kuulutada pankrott. Seda aga karta ei ole, sest kuigi valimisi üleminekuajal korraldatakse nii, et valituiks tohivad osutada vaid uue põhiseaduse pooldajad, võivad selleski raamistikus astuda tegevusse küllalt kaaluvad jõud juba ka praegu. Seega näeme, et eesti riiklikus elus mõningad ajutist laadi suunad praegu võivad küll olla muudetud, — tähtsamad sihid aga jäävad endisteks.

„Vaikivat olekut“ on tunnud ja tunneb ka nii mõnigi väliseestlasi, kuna sisserändajad ühelgi maal ei saa hääleõigust kohe, vaid üksnes teatud „katseaja“ möödumisel. Seepärast seda mõistetavamaks ja põnevalt jälgitavaks peaks uus aasta Eesti elus osutama nimelt väliseestlasile, — neid kõiki huvitab, mida on eestlane endale võetud ja temale pandud poliitilisest katseajast õppinud. Käesoleva aasta lõpuks peaks olema ilmselt selge igale, kas kantud ohvrid olid tarbetud või mitte, — siis võime otsustada juba kõik, kuivõrd kindlalt tohib uue põhiseadusega loodud sisepoliitilises korral-

duses vaadata vastu tulevikule meie kõikide ühine kodu — meie kodumaa.

Kindlasti paljudel väliseestlastel osutub võimalikuks kodumaa olukordadest tänavu saada muljed ka otseselt, isiklikult, — põhimõttel: oma silm on kuningas. Meenutagem vaid, et tänavu möödub kakskümmend aastat Eesti iseseisvumisest, — et selle sündmuse puhul kogu 1938. aasta Eestis on kuulutatud teatud määrat juubeliaastaks (kuigi veelgi suuremalt tuleb juubel pühitsemisele järgmise viie aasta möödumisel, mil Vabariik saab 25-aastaseks, s. o. 1943. aastal). Aga et tänavu Eestis peetakse ära pealegi ka suur, iga viie aasta takka korduv paarikümnetuhande lauljaga ülemaaline laulu pidu, siis on teada juba praegu, et kodumaale tänavu südasuvel neil põhjustel tuleb külla väliseestlasi mitmekordselt rohkem harilikust. Pole kahtlust, et tänavu Eestit külastajate väliseestlaste arv saab kokkuvõttes suurem, kui kõikidel eelmistel aastatel kokku.

Sellega kujuneb Vabariigi 20 aasta ühtlasi ka Kodu- ja Välis-Eesti seniselt suuremaks lähendajaks, mis oma väljenduse leiab lau-lupeo ajal toimival II ülemaailmsel Välis-Eesti kongressil Tallinnas. Kaugused Kodu- ja Välis-Eesti vahel kaovad! Oleme üle maailma oma ühise kodumaa lapsed. Kui paisub ja kosub me isade maa, siis tuksub soojemalt ka väliseestlase süda ja paisub tema rahvuslik iseteadvus.

Selle teadmisega astume uude aastasse!

Mu elu ainsam õnnepaik.

Noorena ma jätsin isamaja,
Lootsin võõrsil leida palju uut.
Ei ma leidnud, mis mu hingel vaja,
Mis mind oleks võõrsil sidunud.

Kõikjal sama maamuld, sama meri,
samad metsad, põllud, sama nurm.
Kõikjal sama süda, sama veri,
sama elu, rõõm ja sama surm...

Kõikjal paistab sama kõrge päike,
Öösel tähed, sama taevakaar...
Kõike leian võõrsil — kõike,
Ainult mitte oma kodumaad!

Eestimaa, ma peotäis sinu mulda,
Veri sinu verest, sinu — kõik...
Sinu hing on minu hinges kuulda...
Sa mu elu ainsam õnnepaik.

Aramis, 24. nov. 1937.

Hilda Mehik.

Šanghai sõjapilt.
Sõjapõgenikud tungivad rahvusvahelisele kontsessioonilale.

Šanghai sõjaõudused.

Mis on saanud eestlastest Šanghais. – Paanika rahvusvahelises linnaosas. – Moodsa sõja koledusi. – Laipade mäed ja verejõed. – Tsiivilisatsiooni häving Hiinas.

P. R u m b e r g, E. V. aukonsul Šanghais.

Hiina-Jaapani sõjamõllus on Šanghai eestlased küllaltki raskeid aegu ja ärevaid päevi üle elanud. 11. juulil algas siin „väljakuulutamata“ sõda, nn. „kohapealne vahejuhtum“, milles poolteist miljonit sõdurit hävitavad üksteist ööd ja päevad juba kolm kuud, kasutades selleks kõiki viimaseaja sõjatehnika „saavutusi“.

Kuna sõda on just meie külje all, oleme näinud moodsaid sõjalahinguid maal, õhus, vee peal, kaevikutes ja tänavatel. Kõike seda vahest veerand miili kauguselt.

Meie eesti kodanikepere on võrdlemisi õnnelikult seniajani läbi saanud, olgugi et tuli üle elada vapustavaid ja hädaohtlikke tunde lennukite pommid all. Peale mõne isiku

varandusliku kaotuse ja üldise ainelise kannatuse on eestlaste peres enam-vähem kõik korras.

Ühel hiinlaste lennukite rünnakul jaapanlaste sõjalaevadele sai üks hiina lennukitest vigastada kahe rünnakust ja lendur haavata. Taganedes üle välismaalaste settlemendi (kontsessiooni) ja hoidudes kukkumast välismaalaste kesklinna pommidelaadungiga, otsustas lendur kergendada lennukit ühe pommi allalaskmisega. Pomm kukkus välismaalaste kesklinna, risttänavale, tihedasse sõjapõgenike massi. Plahvatusjõud oli nii suur, et ühe silmapilguga said surma 1742 ja haavata 1873 isikut, nende hulgas ka mõned välismaalased. Ümbruskond hakkas ko-

Sanghai sõjapilte.

Hiinlased ehitavad barrikaade tänavate ristumiskohale.

hati põlema; põlesid inimesed, hooned, autod, rikšad; hävines autobus inimestega; inimeste pead, käed ja jalad paisati kaugele sündmuskohast — neid leiti katustelt ja rõdudelt. Mitukümmend veoautotäit veriseid laipu veeti sündmuskohalt ära. Samal päeval kukkus hiina lennukilt pomm välismaalaste hotelli „Palace-Hotel“, lõhkus läbi katusest ja kõigist seitsmest korrast ning surmas hulga inimesi.

Lisaks sellele öösel ja päeval kestev kahuritemürin, lahingud just külje all, paaniline hiinlaste öösine põgenemine ja kisa, pommide kukkumine välismaalaste asukohta, alaline haavatute koristamine tänavatelt, samuti ameeriklaste ja inglaste kiire evakueerimine — kõik see kruvis ka meie kodanike närvid üles, et paljud, eriti daamid, kaotasid iga-suguse enesevalitsemise. Mitmed jooksid konsulaati otsima päästmist, evakueerimist või teadmata isegi mida. Inimesi oli alati konsulaadis, ja telefon helises nii öösel kui päeval. Paluti nõuda kiiret evakueeri-

mist. Tõendati, et praegu olla jälle kukkunud pomm ja kaks tuhat inimest hukkunud; kuskil olla hiina sõdurid pääsenud settlementi ja röövi-vat välismaalasi.

Tegemist oli küllalt kõikide rahustamisega ja hädaohu-kuulujuttude ümberlükkamisega. Pahandati konsuli ükskõiksuse ja rahulikkuse üle, tõendati, et niimoodi ei jäävat ühtki eestlast ellu. Kuna eeskätt määrati evakueerimiseks ligi 4800 briti ja 3700 ameeriklase naist ja last, ei võinud Eesti kodanike (pealegi meeste) evakueerimisest juttugi olla. Kuid seda ei tohtinud kellelegi avaldada. Samal ajal saabus Eesti välisministeeriumilt telegramm, milles teatati, et Briti olla lubanud võimalust mööda abi anda ka eestlaste evakueerimisel.

See teade võeti vastu tänu- ja ker-gendustundega, teadmise-ga, et viim-sel momendil siit ikka kuidagi välja pääseb. Tegelikult oli sellel ainult rahustamise tähtsus.

Nõnda möödusid piinarikkad nädalad ootes ja lootes. Vähe oli neid,

kes öösel magada said, sest jaapanlased tegid pealetungimisi peajasjalikult ööseti, ja ikka peale keskööd, tehes kahuritega eeltööd. Kahuripaugud olid läheduse tõttu nii tugevad, et iga pauguga värisesid seinad, ja raksatasid ukсед ning aknad. Ja igaüks ootas, et nüüd tuleb pomm katusest läbi. Vahest öösisel marulise kahuritemürina all jooksid inimesed pääsmist otsides ühest toast teise, teised (vahest ka mehedki) värisesid kui haavalehed. Keegi helistas öösel konsulaati ja küsis, kas on tõsi, et põrandal istumine ja padja pea peal hoidmine päästab haavamisest lõhkeva pommi kukkumisel . . .

Eriti tüütavad olid alalised hiinlaste lennukite rünnakud jaapanlaste sõjalaevadele, mis seisid just kesklinna vastas jõel. Öösel ja vahest mitu korda ühe öö jooksul algas äkki sadade lennukivastaste kahurite mürin jaapanlaste laevastikult. Kuna hiina lennukid taganesid alati üle settlemendi, kukkus tihti kahuritepomme ja nende kilde välismaalaste settlementi. Mõnelegi kodanikule on kuul katusest sisse lõõnud või tänaval vingudes nina alt mööda lennanud. Oli päevi, kus ei julgenud keegi kodunt välja minna. Oli juhtumeid, kus naised ei lasknud mehi üksi tä-

navale, vaid läksid kaasa, et surra ühes.

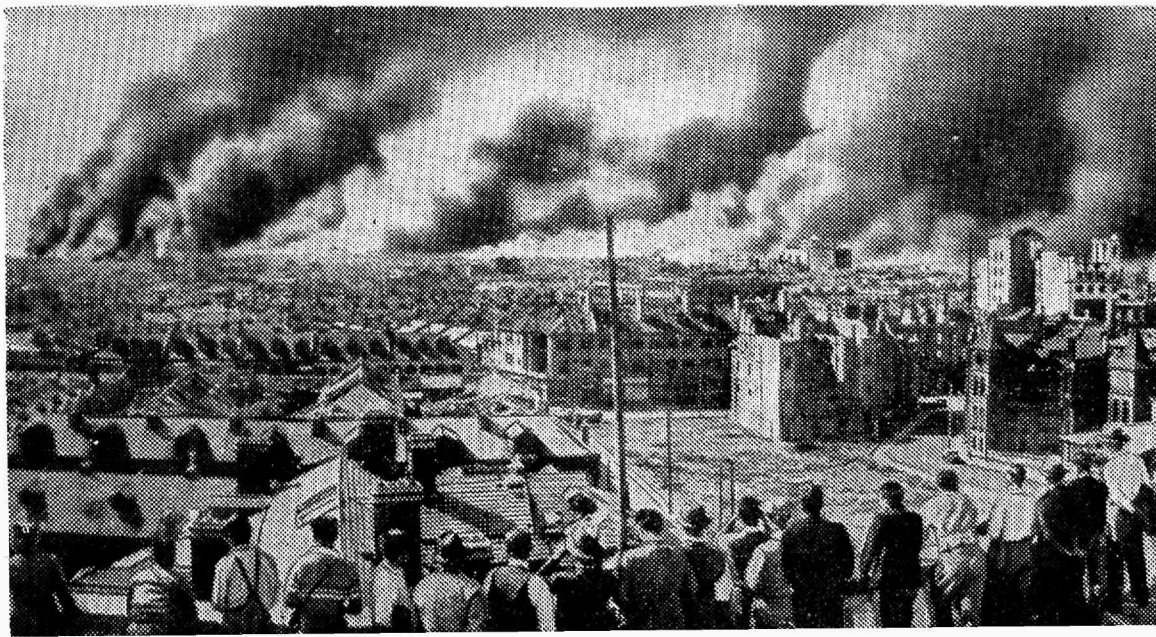
Nõnda kestab juba ligi kolm kuud.

Kuid inimene harjub kõigega. Olgugi, et liiklemine tänavatel oli lubatud ainult kella kümneni, olid vahetpidamata öölokaalid lahti, kus muusikahelidesse segunes kahurimürinat, kuid vahvaid lõbustajaid, eriti ameeriklasi, see ei seganud.

Šanghai koosneb „Rahvusvahelisest Settlementist“ ja „Prantslaste Kontsessioonist“ 8180-aakrilisel maalal, eraldatud Hiina riigist ja võimust. Seal elab 100.000 välismaalast ja poolteist miljonit hiinlast. Kontsessioonialasid ümbritsevad tihedalt Hiina linnad: põhja poolt Chapei ja lõuna poolt Nantao kahe miljoni elanikuga. Põhjapoolses rahvusvahelises settlementi osas, „Hongkew'is“, mida lahutab Chapeist ainult kitsas tänav, elab alati 30 tuhat jaapanlast, kuhu on koondatud ka kõik jaapanlaste sõjaväed oma kodanike kaitseks. Jaapanlased ja hiinlased on põlised vihavaenlased, mille pärast tekkisid 1932. aastal Šanghais verised lahingud. Hiinlased võideti ja rahu- lepingu järgi määrati Šanghai ümber neutraalmaa-ala, kuhu kuulusid ka Chapei ja Nantao, kus ei tohtinud olla hiina ega jaapani sõdureid. See-

Šanghai sõjapilte.

Rahvusvahelise linnaosa elanikud vaatlevad Šanghai pommitamist ja tulekahjusid.

kord leppisid hiinlased sellega, kuid ootasid parajat aega, millal jaapanlastele kõik kätte tasuda. Koguti moodsaid relvi, lennukeid; miljoneid sõdureid treeniti välismaalaste spetside juhatusel.

11. juulil k. a. ilmusid hiina sõjaväed Chapeisse lootusega, et nüüd on paras aeg jaapani kaitseväed läbi peksta, sõjalaevad uputada ja teha lõpp kogu Jaapani sõjavõimule. Selle järel oli nendel nõu ka kontsessioonid oma alla võtta ja välismaalased läbi peksta, kes julgeks vastu hakata. Seda öeldi avalikult välismaalastele. Kuid jaapanlased olid välgukiirusega neil vastas, sest jaapanlased olid eeskujuliku spionaaži kaudu hästi informeeritud. Miljoni elaniku Chapei hakkas kihama, kuna elanikud mäletasid 1932. aasta sõjalist hävitustööd ja jaapanlaste halastamatut käitumist. Paari tunniga olid kõikjal kompsud koos, ja miljon linnaelanikku hakkas rühkima settlemendi poole, et sealt otsida pelgupaika. Kitsad tänavad olid varsti kõvasti pakitud voolavaist inimeste ja kompsude massist. Inimesed karjusid, sõinasid, lapsed nutsid, haiged oigasid. Nõnda mitme kilomeetri pikkuselt vajus see inimjõgi settlemendi poole, kus olid juba sildadel vastas välismaalaste sõjaväed liiklemise korraldamiseks. Settlemeendi tänavatel tõusis segadus, mille lahendamiseks suletj suured raudväravad sildadel. Õnnetud, arvates, et neid nüüd enam ei lasta edasi, loopisid oma kompsud üle kõrgete väravate ja roinistades end teravatel kaitsenaetel veristades üle väravate, kust neid aga tääkidega tagasi tõrjuti. Ulgumine ja oigamine kostis väravate tagant. Nõnda lasti neid aeg-ajalt settlemeendi. Siinpool olid neil vastas hiinlased rikkade ja autodega, kes, kasutades juhust, võtsid oma suguvendadelt sajakordse hinna üleviimise eest kesklinna, nii ühe dollari asemel 70—150 dollarit. Hiina valitsuse poolt ei olnud mingit korraldust või toetust sõjapõgenikele. Nõnda voolas

inimeste ja kompsude mass 5—6 ööd ja päeva Chapeist ja ümbruskonnast. Oli tarvis kõiki kuhugi mahutada ja kõiki sööta. Hakati varsti riisikauplusi rüüstama, kuid politseil ja kaitsevägedel oli käsk rüüstajaid koha peal maha lasta. See aitas veidi korda jalule seada. Sõjapõgenikke-hiinlasi hakati saatma laevadega lähematesse linnadesse, iga päev 6—7 tuhat, kuid rohkem tuli neid iga päevaga juurde. Linnas levisid kiiresti koolera, düsenteeria ja tüüfus.

Samal ajal kestsid öösel ja päeval ägedad tänavalahingud põhjapoolses settlemeendi osas Hongkew's. Jaapanlastel tuli vallutada iga maja raskustega ja kaotustega. Eriti halastamatud olid nad hiina tsiviilriietuses sõduritega, kes peitsid endid majadesse ja hävitasid jaapanlasi seljatangant. Ühtlasi pommitasid jaapanlased lennukitelt Chapeid, püüdes sel teel hiinlasi sealt välja tõrjuda. Mõlemilt poolt langes hulk sõdureid, kuna lahinguid löödi lennukitega, tankidega, kahuritega ning jaapanlased pommitasid ka sõjalaevadelt. Jaapanlased kogusid öösel oma sõdurite laibad vaiksesele kohta, põletasid nad seal ja saatsid iga sõduri tuha karbikesega kodumaale. Hiinlaste laipu ei suutnud keegi koristada. Kolme-nelja nädala vältel troopikalises palavuses mädanesid ja haisesid laibad tänavatel, mõned poolpõlenult suitevates varemetes. Neid koristasid välismaalaste sanitarid pärast, kui lahingud nihkusid juba kaugeemale.

Settlemeendis samal ajal kardeti juhuslikke jaapanlaste lennukite rünnakuid hiinlaste varandustele. Sellepärast oli iga välismaalase maja kõrgemale kohale lehvima pandud tema rahvuslipp. Samuti olid välismaalaste autod ja veoautod varustatud lippudega. Hiinlased hakkasid varsti kasutama välismaalaste lippe ka oma kaitseks, eelistades Briti ja Ameerika lippe, arvates, et jaapanlased neid riike rohkem kardavad. Tarvitati ka Punase Risti lippe. Võis tihti näha veo-

✓
Šanghai sõjapilte.
Tankid linna tänavail.

autot sütelaadungiga või vana rauaga, millel lehvib suur punase ristiga lipp. Mõnel hiina majal lehvib kaks-kolm mitmesuguse riigi lippu, peremehe valiku või heaksarvamise järgi.

Suursündmuseks Hiina-Jaapani sõjas Šanghai all oli Chapei vallutamine. Sellest, enamalt miljonilise elanikuga linnast, kahekuulise pommitamise järele jäid ainult suitsevad varemed. Kuid sellest hoolimata leidsid visad ja vahvad hiinlased võimalust nende varemete vahel hoida Chapeid oma käes. Viimati olid nad ikkagi sunnitud taganema jaapanlaste tehnilise ülekaalu ees. Lahinguliin oli vahepeal veninud juba 70 kilomeetri pikkuseks, mida ühes ümbruskonnaga kaitses 72 hiina diviisi, s. o. umbes 1.200.000 tääki.

Jaapanlased, kasutades oma tehnilist ülekaalu, alustasid eriti ägedat tuld 23. oktoobril, mis kestis neli päeva ja ööd. 27. oktoobri öösel algas

üldine hiinlaste taganemine. Siis algasid jaapanlased halastamatult hiinlaste hävitamist, peaaesjalikult lennukitelt. Välismaa sõjavägede esindajad tõendavad, et see päev oli suurim lennukite tegevus sõdade ajaloos. Pommikandjaid jaapani lennukeid oli korraga tegevuses 160. (Maailmasõjas oli suurim parun Richthofeni lennukite rünnak 80 lennukiga, millest ainult pool oli pommipildujaid.) Peale jaapanlaste lennukite olid tegevuses ka nende jalavägi, kahurvägi, ratsavägi, tankid, mere- ja jalavägi ning sõjalaevad, mis tulistasid üle linna taganevaid hiinlasi. Kõik see kostis hirmsa vahetpidamata piksemürinana, millest värises maa ja taevas (asjatundjad tõendavad, et lennukite pommide raskus oli 250—500 kilogrammi). Hiinlased taganedes süütasid põlema Chapei ja tema ümbruskonna, kaitseks jaapanlaste järeletungimise vastu. 60 ruutkilomeetrit põles inimeste vara. Paks suits tõusis taeva poole, mille keskel

vahest paistsid kõrged tulesambad õililadudest, puuladudest ja plahvatusainetest. Öösel oli vaade veel suupärasem: näis, kui oleksid maa ja taevas leekides. Paaniliselt jooksvate sõjavägedega ühinesid tsiviilisikud, selle tõttu muutusid inimestehulgad väga tihedaks ja surma hävitustöö pommide kukkumisel oli kohutav. Tuhanded haavatud sõdurid ja tsiviilisikud, paljud üleni verised, hakkasid voolama settlementi poole, kus nad traataia taga oigasid ja abi palusid. Briti sõdurid lasid neid aegajalt läbi. Eriti masendav oli näha tsiviilisikuid, haavatud pommidest. Silm haaras selliseid pilte: roomab perekond, isa hoiab kaenla all surnud verist last, teise kaenla all on naine, kelle pea ja õla verised, ise on ta üleni haavatud pommikildudest. Haavatutele olid vastas välismaalaste haiglale autod ja sanitarid. Suurt abi andis ka päästarmee. Haavatuid voolas settlementi nädala vältel päevad-ööd. Mitmel, nende hulgas naisel ja lastel, tuli roomata 5—6 kilomeetri kauguselt.

Pögenemise ajal hukkus 80—85 tuhat hiinlast. Jaapanlased loopisid hiinlaste laipu põlevatesse hoonetesse nii palju kui võisid, ülejäänud jäid koristamata. Ametlike andmete järgi on hiinlaste kaotused Šanghais all 300.000 sõdurit. Jaapanlaste kaotused on märksa vähemad. Praegu kestavad lahingud lõunapoolses Šanghai hiinalinnas Nantao's, kust kostab lennukitemürin, pommide plahvatused ja paistavad suured suitsupilved ja tuleleegid.

Ainelised kahjud settlementi osas Hongkew's, kus kestsid kaks kuud lahingud, on äärmiselt suured. Kahjud tõusevad miljarditesse dollaritesse. Šanghais on kaupadelaod kogu Ida- ja Lääne-Hiina jaoks, kus iga päev laaditi välja kümned ookeani-laevatäied kaupu igast maailmanurgast. Jaapanlased lubasid välismaalasi aeg-ajalt Hongkew'sse nende ladudest oma kaupu välja viima, kuid hiinlastele seda luba ei antud. Sellega hiinlaste omandus — metallid, toorkaubad, masinad ja muud väärtasjad — jäid sinna. Kurjad keeled tõendavad, et jaapanlased on juba vähemalt 20 miljoni eest rauda ja terast välja vedanud ladudest ja hiinlaste kauplustest sõjasaagina. Teiste kaupade kohta on nüüd võimata tõendada, kuhu need on kadunud, kas nad põlesid või hävinesid hiina pommidest. Samuti tõendatakse, et settlementi olla sisse toodud Jaapanist ilma tollikontrollita miljonite väärtuses kaupu, mis olevat juba jaotatud jaapanlaste ladudesse ja äridesse.

Suurim õnnetus Hiina ajaloos praeguse sõja näol on kaugele tagasi paisanud Hiina majandusliku ja kultuurilise arengu. Jaapanlased on sihikindlalt hävitanud seekord ka kaugel sisemaal haridus- ja tööstusasutused, et sellega nõrgendada Hiina võimu ja tasandada pinda oma mõjule ja ärilistele võimalustele. Hiina on suur ja rikas, tema loodusvarad on täielikult kasutamata, seda otsustasid kasutada nüüd jaapanlased iga hinnaga.

Väliseestlasile-kirjandushuvilisile!

Maksuta vaimulikku kirjandust saadab soovijaile:

J. Lehtoja, Jõe 12, Tallinn, Estonia.

Soovijail teatada aadressid.

Pitcairni üksisaar Vaikses ookeanis, Bounty lahe poolt vaadatuna.

Pitcairn — paradiis Vaiksel ookeanil.

Suurim seiklus merel 150 aasta eest. — Robinsonlik esiisa Adam ja ta järglased. — Vabariik väiksel saarel.

Mag. J. Lukats.

See oli ootamatu ja huvitavamaid juhtumeid minu pikkadel reisidel läbi kõikide maailmamerede, millist ma isegi ei võinud ette aimatagi, kui 10. juunil Uus-Meremaalt Wellingtoni sadamast 12.000-tonnilisel White Star Line'i laeval „Ionic“ üle Vaikse ookeani lõunapoolse osa Kesk-Ameerika poole sõites sattusin keset ookeani jõudes üksikule troopilise looduseilu poolest jumalikule Pitcairni saarele.

Olime juba üle nädala peatamatult otsestihis Panama maakitsuse poole sõitnud, kündes peegeltasast Vaikse ookeani pinda, kui kuskilt Paumotu saarestikult raadio kaudu teatati, et peame selle saarestiku lõunapoolsema väikese saarekese Pitcairni juures peatuma ja sealt Ameerika misjonäri kaasa võtma. Sõitjate keskel, kus ma ainsaks eestlaseks osutusin, võeti vastu kapteni teadaanne, et paari päeva pärast peatume Pitcairni saare juures ja soovijad võivad kogu päevaks omapärast üksiksaare elu ja elanikke vaatama pääseda, suurima rõõmuga.

Kümnendal päeval peale Uus-Meremaalt lahkumist, 19. juunil varahommikul nägime läbi hommikuudu laeva nina sihis ookeani sügavusest pilvedega kaetud üksik

kut tumedat saare kogu silmapiirile tõusmas. Tund hiljem, kui juba helendas taevakaarel troopikapäike, sülitas „Ionic“ ragesedes laast ninasõõrmest käpalise ankrur merèsügavusse. Peatusime ainsas saarele ligipääsetavas kohas Bounty lahes, kus saare avastaja Robert Pitcairn'gi peatus esimese eurooplasena 1767. aastal. Tol ajal oli saar elanikkudeta, kuid oli tunnuseid, et seal kunagi inimesed olid asunud. Millal ja kes seal elasid, on seni teadmata. Peale vaba ja sügavapõhjalise Bounty lahe on saar piiratud korallirahmudest, milliste merealuste osade otsas on purunenud endisel ajal paljud laevad, mis saarele teiselt poolt ligineda katsusid.

Korallisaarekestest ja veelustest rahmudest ümbritsetuna tõuseb vulkaaniline Pitcairni saare massiiv 350 meetrit ookeani pinnast kõrgemale, Vaikse ookeani lõunapoolses osas. Ta kuulub Prantsuse päralt olevasse Paumotu saarestikku, Polüneesia idapoolsemate üksiksaarte hulka ja allub avastajatele inglastele. Saare pikkus on 4 klm. ja laius 1,6 klm., pindala — mägismaa — 7,5 rklm.

Saare asukoht lõunakaare troopikavöös otse jäära pöörjoone all, kaugel kõigist

mannermaade mõjudest, määrab ta kliima, taimestu ning loomastu. Temperatuur on ühetasane soe kogu aasta, väheste kõikumustega, kuid mitte palav ja kaunis niiske, selle juures valge tõi inimestele tervislik. Uuele sisserändajale mõjub niiske soojus lõdvendavalt ja teeb alul laisaks, kuid alaline tuulte vahetus on küllaldaselt soodne, et juba lühikese aja järele lõtvus ja füüsiline raskustunne kaovad. Loodus on siin aga ilma raskema tööta küllaldaselt ülalpidamist andev, mille tõttu inimesed üldse — nagu mujalgi troopikamaades — on laisavõitu.

Taimestik on lopsakas. Enne inimeste saarele asumist oli kogu saar kookospalmide, leivapuude, sõnajalgade ja teiste igihaljaste troopikametsadega kaetud, mis mullapinda paksu huumusliku kihiga rikastasid. Inimkäsi laastas mägedelt metsad, vesi uhtus huumusekorra laavapinnalt mäenõlvakutele ja orgudesse, kus nüüd võib kookospähklite istanduste all leida kasvamas kultuurtaimi, nagu banaane, ananasi, apelsine, suhkrupilliroogu, yamsi, tarod, maisi, maguskartuleid, kõrvitsaid, arrorooti ja teisi troopikavilju. Kiskjad loomad, mürgised roomajad ja putukad puuduvad seni saarel täiesti. Enne inimeste asumist saarele seal üldse polnud loomi ega linde, peale väheste rändlindude, kes ainult peatusid saarel. Nüüd on aga metsad, niipalju kui neid veel järele on jäänud, täis tavalisi kodukamu, kelle munade rohkust vähesed saareelanikud ei suuda ära kasutada ja üleliigseid kanu tuleb lihtsalt maha nootida ning merre pilduda. Loomadest on metsas rohkesti ka kodukitsi sigimenud, kelle tallamise eest põldusid tuleb hoida. Ka metsistunud kalkuneid leidub.

Ümbritsevas ookeanis kasvavad suurepärased valged ja roosad korallid, mida saareelanikud koguvad ja möödasõitvatele laevadele vahetuskaubana müüvad. Merekalu ja vähki on rohkesti ja nende püüdmine on elanikele söögi mitmekesistamise vajaduse juures ka armsamaks spordiks.

Saare elanikud, keda siin on vaid kolm generatsiooni, on omapärasemaid maailma rahvaste peres, valgete anglosakside (inglaste) ja tõmmukate polüneeslaste-tahitilaste segatõugu pitcairnlased, kelle

saarele asumise ja siin võrsumise lugu meenutab robinsonlikke vanaaegsete meresõitjate seiklusi.

Saare elanike ajaloo, mida võib suurima huviga lugeda nagu seiklusromaan, kirjutab pitcairnlaste oma noor naiskirjanik Rosa Amelia Young, mille andmed ametlike inglise laevakaptenite ettekangetega, kes mitmel korral uurisid valitsuse korraldusel saare elanike olukorda (admiral Palliser, kapten Dyke, kapten Dong Pity j. t.) ühtuvad. Toome vaid mõne tähtsama momendi nende andmete järele.

Läinud aastal sai 150 aastat, kui 1787. a. detsembrikuus saadeti Inglismaalt välja laev „Bounty“, kapten William Bligh'i (pärasine admiral ja Austraalia — New South Wales'i kuberner) juhtimisel Vaikses ookeanis asuvatele Tahiti saartele, et seal kaasa võtta väärtuslikke leivapuutaimi Lääne-India istanduste jaoks. Laeva esimeseks ohvitseriks (kapteni abiks) oli Christian Fletcher ja tüürimeheks Aleksander Smith. Need kaks meest olid nõudliku, karmi ja diktaatorlikkude kalduvustega kapten Bligh'i vihased vaenlased.

„Bounty“, jõudes 1788. aasta alul Tahiti saarele, peatus siin tervelt 6 kuud, et koguda leivapuutaimi ja tutvuneda nende kultuuriga ja leiva tarvitamise viisidega.

Elu Tahiti saare jumalikus troopikalises kliimas, kenamas lõunamere saare looduses, kus pealegi elavad ilusamad tõmmunahksed polüneeslasist tahitilased, kelle naiste ilu oli üle kogu Vaikse ookeani tuntud, mille kohta olid kuuldused juba varem eurooplastegi kõrvu ulatunud, mõjus väga demoraliseerivalt „Bounty“ meeskonnale. Enamik „merekarusid“ ja madruseid oli armastuse paelus kirglike sarmikate tahiti neidudega, mõnel olid kohaliku kombe järgi isegi seaduslikud naised tõmmunahksest. Selle tõttu võtsid paljud kapten Bligh'i käsu ärasõiduks nii vastutahtmist ja vaenulikult vastu, et kapten pidi karmusega meeskonda allumisele sundima.

„Bounty“ meeskond lahkus saarelt küll täies koosseisus, alludes distsipliinile, kuid merel hakati sepsitsemata kapteni abi Fletcheri eestvõttel laevalt põgenemist omahetatud parvega, et saarele tagasi sõuda. Kartuses aga, et kapten temale truuksjää-

nud meestega võib kergesti põgenikke kätte saada, otsustati mässu tõstes laev valjutada ja Tahiti saarele ärmsaks saanud ilusate naiste ja kerge lodeva elu juurde tagasi pöörduda.

Laeva vallutamise katse õnnestus. Kapten Bligh tabati une pealt ja asetati kinniseotud kätega ühes temale truusjäädunud madrustega, keda oli 17 meest, paati, mis jäeti lahtise ookeani lainetele kii-kuma, kuna laev, juhitud nüüd uuest kaptenist Fletcherist, võttis kursi Tahiti saare poole.

Paat, milles Bligh 17 madrusega merele jäeti, oli nii väikene ja raske, et istus ääreni vees. Laevalt oli paati kaasa antud vaid 20 naela soolatud sealih, 150 naela leiba, 8 pudelit veini ja värske vee vaat, 23 balloni veega, millist toitu pidi jatku-ma vaid mõneks päevaks. Paat asus ligi 4.000 miili kindlast maast eemal oo-keanil, mis kubises verejanulistest hai-kaladest ja koledatest kaheksakäelistest poliüüpidest. Paadi juhtimiseks ja orientee-rumiseks polnud kaarti ega mõõtriistu ega mereelukate ja võimalike pärismaalaste või piraatide kallaletungimiste vastu võit-lemiseks sõjariistu.

Paadisolijail tuli nädalaid elada lahti-sel ookeanil ilma toiduta ja joogiveeta. Iga päev sai igauks vaid mõned raasud hallita-nud leiba ja paar tilka vett. Kannatused olid hirmsad. Kogu aeg polnud muud kui kannatuste lõpmatuseni veniv ahelik... Kapten Bligh oli aga osavamaid mere-mehi, karm küll, kuid isalikulult hoolitsev oma meeskonna eest. Sangarlikult juhtis ta oma paati teadmata kauguste poole ja suutis madrustes seni distsipliini alal hoi-da, kuni kõik peale 48-päevalist paadis viibimist jõudsid „õnnelikult“, s. o. eluga, ilma meeste kaotuseta, Timori saarele India ookeanis.

Mis Bligh oma väikese meeskonnaga sellel sõidul kõike nägi ja üle elas, on või-matu kirjeldada. Kuid see sõit on inglise meremeestegi keskel suurim ajalooline kangelastegu, mis jääb igavesti meresõi-tude ajalukku püsima.

Timori saarelt pääsesid kannatajad ju-ba kergesti Inglismaale, kus neid nagu sangareid suurima austusega vastu võeti.

Kapten Bligh ülendati admiraliks ja ta sõitis mõne aja pärast jälle uuesti ookeani saartele leivapuid otsima ja hiljem sai ta Austraalia kuberneriks. Kõik pääsenud meremehed ja nende perekonnad said nende teenete kohaselt riigi ja seltskonna poolt tasu, et võiksid muretult päevi veeta elu lõpuni.

„Bounty“ mässajad, vallutanud laeva, pildusid neile vihatud kapten Bligh leiva-puud üle parda merre ja pöördusid Tahiti saarele tagasi, et siin oma armsate ilu-sate naiste keskel õnnelikku elu alata.

„Bounty“ mässajate uus kapten Flet-cher oli ettenägelik, kui arvas, et Inglis-maa ei jäta kadumaläinud laeva ja tema meeskonda üles otsimata, ja kui ühelgi paadiga merele saadetud Bligh meestest osutub võimalikuks pääseda ja Inglismaale jõuda, siis tullakse otsemat teed Tahiti saarele „Bounty“ jälgi otsima. Sellepärast paarikuise puhkuse järele otsustas Flet-cher oma truu kaaslaste tüürimees Smithi-ga Tahitilt laevaga lahkuda, et otsida endile tulevaseks eluasemeks mõnda üksi-kut saart, kuhu Inglise valitsuse silm ei ulatu. Meremehed, keda kaasa kutsuti, enamuses ei tahtnud enam „Bountyga“ merele seiklema minna ja 16 madrust jäi oma Tahiti naiste ja perekondade juurde saarele elama, heas lootuses, et neid keegi tülitama ei tule.

Nende kuueteistkümmet mehe käsi ei käinud aga hästi. Pooletise aasta pärast jõudiski saarele Inglismaalt „Bounty'd“ otsima saadetud sõjalaev. Siin polnud ras-ke mässajaid meremehi üles leida. Kõik 16 meest vangistati, asetati laevalaele kit-sasse puuri, kus nad kettidega kinni nee-diti. Laev aga sõitis ookeanile otsima ära-lipanud „Bounty'd“.

Mitmekuline Vaikse ookeani saarestike läbiotsimine ei annud tagajärgi. „Bounty“ oli jäljetult kadunud. Sõjalaev lahkus, mässumeestega pardal, Inglismaa poole. Queenslandi põhjaranna vetes jooksis laev korallirahnuga otsa ja purunes. Üle laeva uhtuvus vees uppus 4 puurisolevat vangi, kuma laevameeskond ühes järelejäänud 12 vangiga pääsis paatides 17-päevase merel ümberhulkumise järele Timori saarele. Siit viidi 12 „Bounty“ järelejäänud mad-

rust Inglismaale, anti sõjakohtu kätte, mõisteti surma ja hukati.

Vahepeal arenes aga „Bounty“ saatus omal viisil. Mässumehed ei lahkunud Tahiti saarelt seekord enam „tühjade kätega“, vaid võtsid kaasa ka ilusaid noori Tahiti naisi ja täislaadungi toiduaineid ning vett.

Seekord oli saarelt lahkudes „Bounty“ pardal 9 inglasi ja 18 pärismaalast-tahitlast, nende seas 12 naist.

See väike rühm „Bounty“ elanikke otsustas siis otsida Vaikses ookeanis, eemal laevade tavalisest sõiduteest, üksikut saart, kuhu elama jääda, et tulevikku kodu luua, sest inglased teadsid, et neil enam ialgi kodumaale pääsemiseks võimalust pole, kuna seal ootaks neid möödapääsematult surmanuhtlus.

Mitu kuud ristles „Bounty“ ringi ääretus Vaikse ookeani lõunapoolses osas, leidmata parajat saart asumiseks. Toidutagavarad olid läbi, tuli elada vaid nigelast kalapüügist ja vett korjata troopikavihmadest. Meeskond avaldas juba kõigiti rahulolematust oma kapteni vastu, nõudes näljasuremast pääsemiseks maandumist ükskõik millisel saarel.

Tol kriitilisel ajal sattus ööpimeduses „Bounty“ veealuse korallirahnu otsa, tundmatu saare ligiduses, kust enam lahti ei saadud. Päevavalguses nägid seiklejad, et nende ligiduses asub kaunis suur saaremürakas, üleni palmimetsaga kaetud. See osutus, nagu pärast selgus, juba 23 aastat tagasi inglaste poolt avastatud Pitcairni saareks. Laev ei läinud mitte järsku puruks ega vajunud põhja, vaid jäi kindlasti kalju otsa istuma. Kogu laevapere asus nüüd paatidesse ja siirdus saarele.

See oli 1790. aastal. Nad leidsid seal head elamisvõimalused ja jäid saarele elama.

Laht, kus esimesed Pitcairni elanikud maandusid, mis osutus ka ainumaks saarele juurdepääsukohaks, nimetati laeva järgi Boumty laheks ja kannab ka tänapäeval seda nime.

Laeva ei piütudki kaljult päästa, et ta ei saaks mitte hädaohlikuks saarelt lahkumisele ahvatlejaks, veeti aga kõik laeval asuv varandus maale ja lõhuti ära ka kõik puuosad, mis vähegi kättesaadavad

olid; saadud laudadest ehitati elamuid ja lasti siis lainetel laevavrakk lõplikult merepõhja uhtuda.

Nii algas 1790. aastal Pitcairni saarte tõsiste „robinsonide“, sõna otseses mõttes, paradiislik elu troopikalise päikese, sooja kliima ja loodusliku külluse maal.

Puudust ei tuntud ei majanduslikult ega vaimselt. Laeval oli hea raamatukogu, mis maale toodi. Ka väike orel (harmoonium) ja paar puhkpilli oli lõbustuseks ja ajaviiteks. Asutati laulukoor, mängiti, tantsiti, õpetati tahitilased inglise keelt lugema ja kirjutama, lastele asutati kool ja vanematele korraldati usulisi talitusi jutlustega ja koraalide laulmisega.

Troopikamaa vilja kasvas saarel metsikult külluses ja laeval oli tagavaraks aedvilja ja juurvilja seemneid, maisi ja teisi vilju, mida siin kõike vabal ajal kultiveerima hakati. Loomadest oli kaasas kitsi, koeri, sigu, kalkuneid ja kanu. Eriti kiiresti edenesid kanad metsikul saarel ja ka kitsed andsid varsti juurekasvu, mis metsa täitma hakkas.

Poliitiline elu korraldati inglastele oma-se demokraatliku vaimu kohaselt. Sotsiaalelu juhtimiseks valiti 7-liikmeline parlament, kes saarele seadusi andis, kohut mõistis ja valitsevale „presidendile“ juhtnõore andis. Esimeseks „presidendiks“ sai loomulikult kapten Fletcher. Usu- ja hariduselu hakkas juhtima tüüri-mees Smith, see mees oli hea hariduse omandanud, „vagade“ kommetega, usklik ja ka kunstiliste kalduvustega arhitektuuris ja skulptuuris.

Usus kalduti varsti vana testamendi alusele, mis lõppeks kujunes laupäeva pühakspidamiseks ja seitsmepäeva adventistide usulahule lähedaseks.

Pitcairnlaste paradiislik elu kestis vaid kaheksa aastat, siis algasid omavahelised tülid, „mässud“ ja rahutused.

Ka siin vaikse saare üksinduses olid kurja juureks ja said meestele saatustlikeks, nagu omal ajal paradiisi aias — naised ja sealjuures ka viin.

Saarel oli aja jooksul niipalju metsikuid kanu siginenud, et kõik mäesopid ja kaljuservad nende pesi ja mune täis olid. Naiste mureks oli neid mune kokku kor-

jata ja head lõunasööki valmistada, kuna mehed merel kalastamas ja ilusaid koralle püüdnud käisid. Juhtus ühel munadeotsingul, et valge mehe tõmmu naine kukkus kaljult libisedes merre ja uppus. Mees ei tahtnud kaua leseks jääda, vaid võttis ühelt tahitilasest naise. Tõmmu mees ei jäänud sellega sugugi rahule. Organiseeris kõik oma rassikaaslaste — kuus meest — ja läks siis „sõjaga“ kaotatud naist tagasi võitma. Tüli tagajärg oli, et naisevõrgutaja ja tema sõber tapeti ja nende naised jäid omakorda tahitilaste omanduseks, keda kristlikult ja seltsimehelikult tõmmude vahel jagati.

Niisuguse olukorraga ei võinud järelejäänud valge rassi esindajad leppida ja tungisid kättemaksu vihas tapjate kallale. Nii algas rassidevaheline sõda täie hooga ja kestis pikemat aega. Ka mõned agaramad naised võtsid nüüd juba lahingutest osa. Suur „sõda“ kestis nii kaua, kuni viimne meessoost tõmmunahkne tahitilane oli langenud. Ka valgete kaotused olid suured. „Sõja“ lõpul oli järelejäänud vaid neli valget meest ja üksteist tõmmunahkset naist.

Naised jagati nüüd järelejäänute vahel nii ära, et igaüks omadega rahule jäi. Pooled naistest sai omale „vaga“ jumalaskõnna sulane Smith, kes sõjas tõmmunahksete vastu osutas erilist vahvust.

Rahu oli mõneks ajaks jälle saarel valitsemas ja elanikel sellest hea meel. Nad kiitsid ja tänasid orelihelide saatel Jumalat, kes neid nii targalt aidanud.

Mõnda aega kestnud rahu järele tuli saatan teisel teel saarlasi kiusama, tuues neile joovastavat viina.

Et igavaks minema kippuvat elu mõnusaamaks teha, hakkas kapten Fletcher taimjuurtest valmistama alkoholilist jooki, nagu seda *kava* nime all mitmel pool saartel tuntakse. Tugev alkoholitarvitamine viis viinavalmistaja enese niikaugele hullustusse, et ta ühel päeval täisjoonult kõrgelt kaljult alla hüppas, uskudes, et suudab linnuna lennata. Muidugi kukkus ta surnuks.

Järelejäänud kolme mehe vahel tekkis hiljem viinastanud olekus naiste pärast tüli, üks mees oli teise „haaremi“ naist

oma juurde üle meelitanud, kuigi omal neist puudust polnud. Verisel kokkupõrkel jäi esimene surnuna maha. Et viimasest joodikust ja naiste osanikust lahti saada, nokitses vaga piiblimees Smith ka selle ühel ööl maha. Sellega oli saarel tollest ajast valitsemas rahu ja vaikus ning kodanlik heakord.

1808. aastaks, s. o. 18 aastat pärast mässajate saarele asumist, oli esialgsetest asunikudest järele jäänud vaid üksainus mees, laeva tüürimees Aleksander Smith, ja 9 tõmmunahkset tahiti naist. Peale nende veel juurdesiginenud lapsed, kelle arvu ei ole aga saadud kindlaks teha.

Smith oli sellest ajast täielik saare valitseja, kuningas, prohvet, õpetaja ja jumalaskõnna kuulutaja. Et minevikuga kõik sidemed hävitada ja enesest kujundada tõi ühe „väikese maailma“ Pitcairni uue inimsoo algatajat Aadamat, võttis Smith omale uueks nimeks John Adams; ainukese saare asula nimetas ta Adamsi linnaks ja kõrgema mäetipu (1008 jalga) ristis ta Adamsi mäeks, mis aga hilisemal ajal inglaste poolt sai nimeks — „Outlook Ridge“.

Kaaslastest järelejäänud lastele pani vana prohvet samuti uued perekonnanimed, näiteks kapten Fletchери lapsed jäid eesnime järgi Christiansiteks (olid veel Youngs'id, Warrens'id, McCoy's'id, ning „vana Aadama“ oma suur pere).

Veel samal 1808. aastal külastas juhuslikult üks Ameerika laev Pitcairni saart. See oli esimene laev, mis pärast Bounty mässajate laeva siia sattus. Ameeriklased olid väga üllatunud, leides saarelt patriarhaalse inglise keelt rääkiva valge inimese Adamsi ja tema suure segatõugu tõmmunahkse perekonna. Kuid ameeriklased ei hakanud pikemalt järele uurima, kuidas need inimesed siia said ja kes nad on, vaid lahkusid saarelt varsti, et mitte iial enam tagasi pöörduda, ja unustasid Adamsi peagi.

Möödus jälle 7 aastat, enne kui ilmus Inglise sõjalaev „Britain“, kes siin Prantsusmaale kuuluvate saarestikkude juures otsis avastamata saari, et luua Inglise laevadele peatuspunkti. Laev tuli Pitcairni saarele, mis oli varem inglaste poolt avastatud, kuid siis alles elanikkudeta.

Inglise meremeeste imestus oli suur, kui nad siin perekas asula leidsid, nüüd juba täiskasvanud noort segaverelist rahvast halli habemega väga prohveti Adamsi valitsuse all. Neil polnud siis aimugi, et sama mees on veel viimaseid Bounty mässaajaid, kelle kaaslased poodi ja kellele samuti silmus oleks osaks saanud, kui oleks teatud, kellega tegemist on. Adams ise seletas rahulikult, et on sattunud siia hukkunud Ameerika purjekalt, leidnud pärismaalasi saarel ees ja, kodunenud, tõusnud nende vanemaks ja õpetajaks. Laev lahkus saare juurest, jättes Adamsi saarele rahulikult oma raugapäevi lõpetama.

Adams suri saare ainuvalitsejana kõrges vanaduses 1829. aastal. Möödus veel ligi sada aastat, kui esimeste saarte elanike kohta kindlaid teateid saadi, avastades alles hiljuti Adamsi (Smithi) enese kirjutatud päevaraamatu, mida ta eluajal kellelegi ei näidanud ja enne surma nii ära peitis, et keegi sellele ei sattunud. See avastati vaid juhuslikult.

Vahepeal hukkus Pitcairni koralliriffide otsas mitu laeva. „Cornwallis“, „Candish“, „Allen Gowie“, „Acadia“ j. t. Nende meeskonnad, kes hukkumisest pääsesid, elasid pikemat või lühemat aega saarel, mõned neist abiellusid saare neidudega ja jäid sinna elama. Neist hästi tuntud on kaks „Acadia“ laevameest Nolk ja Coffin, kelle järglased praegu suuremal arvul saarel elavad. Juuretunud värsket veri ei lasknud saarlasi täiesti degenerereeruda ega välja surra, vaid ümberpöörduvalt on just märgata kogu aeg suurt juurekasvu ja kõrget vaimset taset.

Adams ja tema järeltulijad saare valitsejad Nobbs ja Hill ei tunnustanud ühtegi valitsust oma üle, olid täiesti ripumatud ja Hill valitses koguni türanniliselt. Nobbs otsustas saarelt kogu rahvaga lahkuda ja naispere kodumaale Tahiti saarele asuda. Tehti paadid ja 1831. aastal Pitcairni elanikud siirdusidki Tahiti saarele, kuid kojuigatsus viis nad samal aastal kõik tagasi Pitcairni.

Kümme aastat peale „esiisa“ Adamsi surma Briti valitsus 1839. aastal kuulu-

tas saare Suur Britannia omaks, Briti lipp tõsteti saarele üles, kuid alul kaugemale ei mindud, vaid saare valitsemine jäeti elanike 7-liikmelise valitud kogu kätte. Saare elanikud, kes räägivad inglise keelt, kuigi rohkesti segatud polüneesia sõnadega ja ajast mahajäänud keele konstruktsiooniga, tunnistavad endid meeeldi Briti alamateks.

Sellest ajast valitses saarel täielik rahu ja heaolu. Inglise laevad külastasid aegajalt saart, tuues elanikele vajalisi tööstusesaadusi (riiet, raamatuid, kööginõusid, majandustarbeid, aiatöö tarberistu j. m.) vahetuseks saarlaste saaduste: kookospähklite, merekorallide, banaamide j. m. vastu. Elanike juurekasv sündivuse rohkuse tõttu edenes nii kiiresti, et 1855. aastal oli juba saarel 200 hinge, missugust arvu saare primitiivne majapidamine ja eluviisid ei suutnud enam rahuldavalt ülal pidada.

Saare elanikud — ühe patriarhaalse perekonna lapsed (Adamsi järglased) — ei olnud nõus, et keegi neist üksikult ehk osaviisi kodunt lahkukuks, emigreerudes mujale lähedamaid eluvõimalusi otsima, ja et neid mitte nälgima jätta, Briti valitsus otsustas kõik Pitcairni elanikud üle viia Uus-Meremaa ja Austraalia vahel asuvatele Norfolk'i saartele, mis kliimaliselt ja looduslikult sarnanesid Pitcairniga, olid tühjad elanikest ja suuruse poolest võisid eluvõimalusi anda mitu korda rohkemaarvulisele elanikkonnale.

Vaatamata Norfolk'i saarte porematele elamistingimustele ja laialisematele võimalustele, lahkus nelja aasta pärast kaks perekonda 12 lapsega paadil siit ja jõudis õnnelikult oma kodukohta Pitcairni tagasi. Seal jätkasid nad elu endiste kommete kohaselt.

Viis aastat hiljem, 1864. aastal, lahkus veel kolm perekonda ja mõned naised lastega Norfolkest, sõites samuti paatidel Pitcairni, nii et saare elanikke kogunes jälle viis perekonda, lastega kokku 43 hinge.

Kolmkümmend aastat lasti nüüd saare elanikel rahulikult omaette elada ja sigineda. Kuigi Inglise ja Ameerika lae-

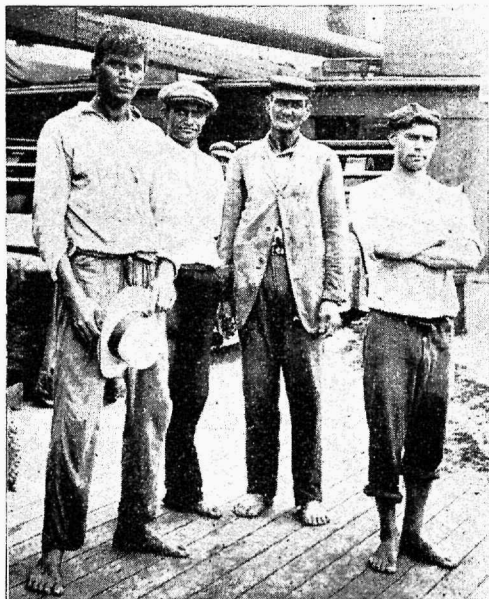
vad külastasid saart, ei jätnud nad siia uusi elanikke ega puutunud saare rahvast.

1884. aastal saatis Inglise valitsus laeva „Constance“ kapten F. P. Doughty juhatusel Pitcairni saare elu-olu uurima, et vajaduse korral saare elanikke abistada ja neile elamisvarustust viia. Kapten Doughty pikemas täielikus aruandes Vaikse Ookeani laevastiku juhile selgitab saarlaste sotsiaalset, majanduslikku, vaimset ja füüsilist elu, näidates, et pitcairmlaste elu pole mitte halb. Neil on loodud oma põhiseadus, mis koosneb 23 paragrahvist, koostatud piibliõpetuse alusel ja tegeliku elu nõuete kohaselt. Hiljem antud määrusega (1882. a.), keelatakse ära uute elanike saarele asumine. Majanduslikult elavad saarlased täiesti muretult, sest koduloomi: lambaid, sigu, kitsi ja eriti linde on külluses ning põld ja ümbritsev meri annavad rohket saaki. Haigusi ei ole, laste juurekasv on rohke. Ainukeseks paheks on nende muretu elu ja võõra vere juurevoolu puudumine. Abielluvad ligidased sugulased.

Tollest ajast on Pitcairni saart, mis Briti valitsuse poolt administratiivselt võeti Fidži saarel Suva linnas asuva Briti Okeaania saarte kuberneriga ülemvalitsuse alla, sagedasti külasthanud Inglise sõjalaevad ja Inglise kui ka Ameerika kaubalaevad. Viimastel aastatel külastavad saart regulaarselt läbi Panama kanali käivad Inglismaa ja Uus-Meremaa vahel sõitvad liinilaevad, kes ka postivahetust Pitcairni saarega peavad.

Inglased on jätnud Pitcairni elanikele täielise isevalitsusliku korra nende oma konstitutsiooni alusel ega luba uusi siserändajaid saarele. Pääsevad sisse vaid juhuslikud külastajad möödasõitvalt laevadelt ja adventistide õpetajad oma jutlustamisreisidel ookeanisaartel.

Pitcairnlasi välimuselt ei saa suuresti eraldada mõnedest Lõuna-Euroopa pooltõmmunahkseist elanikest, ainult ligemal vaatlemisel ehk leidub meis polüneesia tunnuseid, nagu tõmmupruun nahavärvus, paksemad huuled ja mõnel lokilised juuksed. Kasvult nii mehed kui ka nai-

Pitcairni saare elanikke.
Kolm generatsiooni: vanaisa, isa ja kaks poega.

sed on tugevad ja kena proportsionaalse kehachitusega, aktiivsed, teguvõimelised, veidi lõunamaiselt laisad, kuid mitte ükskõiksed ümbruse elu vastu. „Nad võivad tervete päevade viisi absoluutselt mitte midagi teha,“ nagu ütleb kapten Dyke, kuid seejuures on päris osavad käsitöölised, eriti puunikerduste alal.

Elunõuete suhtes on nad lihtsad ja harjunud sellega, et nende oma saar peab andma kõike, mis vaja elamiseks.

Degenerereerumise tunnustena toovad ette inglased seda asjaolu, et abielu suhtes olla moraal langenud. Suguelulistel kooselamistel ei tehta suurt vahet oma ja võõra või vaba naise vahel, mille tõttu väljaspool abielu sündinud lapsed on ülekaalus. Kuigi see oleneb vahest enam suurest naiste ülekaalust ja Tahiti saarte naiste kommetest üldse, sest olid ju esimeste saarlaste naised eranditult tahitilannad.

Nii sigivad ja kasvavad pitcairnlased oma väikesel saarel. Ja nende ainuke mure on, et kui kord saar jällegi nende ühisele perele kitsaks jääb, kus leiavad nad siis omale uue saare? Kes on need, kes sellest ühisest perest lahkuma peavad?

Ringvaateid välismailt.

Mõnda huvitavat Brasiiliast.

Soome näib olevat suures kaubanduslikus läbikäämises L.-Ameerikaga, iseäranis Brasiiliaga, kelle maa-ala ja rahvar arv moodustab poole L.-Ameerikast. Soomel on oma L.-Ameerika laevaliini.

Soomlasi elab Brasiilias väga vähe, mõned üksikud, kuid Soome on hästi esindatud. Soome üle on siin ilmunud mitmed portugali-keelsed raamatud. Peale selle mõned aastad tagasi külastasid Soome parimad sportlased Rio de Janeiro't ja Sao Paulot. Soome tarvitab 1935.—1936. aastal 289.418 kotti kohvi (kott on 60 kilo). 1936.—1937. a. (juuli-mai) oli kohvitarvitus 331.285 kotti. Üksinda Turusse on Brasiilia saatnud 1. jaan. m. a. kuni 31. okt. m. a. 1.399 palli puuvilla, s. o. 249.369 kilo Rs. 1.081:575 $\frac{1}{2}$ 500.

Soome eksport Brasiiliasse möödunud aastal ulatus 46 milj. Smk-le. Eksporditi peamiselt rotatsiooni- (ajalehe-) paberit ja tselluloosi.

Soomlased on siin ise igal pool endale nime teinud. Umbes aastapäevad tagasi külastas tuntud Soome diplomaat Procopio ise isiklikult Brasiiliat. Tema külastäigu järeldusel loodi ka laevaliini Soome ja Brasiilia vahel. Soomel on oma saadik Rio de Janeiro's — Heino Valikangas.

Neil päevil määras Brasiilia omale saadiku Soome, kelleks on sr. Gilberto Amado, endine Brasiilia saadik Tšiilis.

Brasiilia on maailma suurimaid vabariike ja väga suure tuleviku väljavaatatega, ja põhjatu rikas looduslikest varadest.

Ka rootslased viimasel ajal on hakanud suuremat tähelepanu osutama Brasiiliale. Rootsil on oma L.-Ameerika laevaliini, nn. „Johnson Line“. Ühendust peavad 5 laeva: „Argentina“, „Pacífico“, „Uruguay“, „San Francisco“ ja „Colombia“.

Soomlased olevat loonud Soomes „Soome-Brasiilia Kaubanduskoja“, ühtlasi andes välja ajakirja „Suomi-Brasil“. Aadress: Helsinki, Rodbergsgatan 2 B., telegraafiaadress: „Brasuom“.

Soome-Brasiilia kaubanduskoda tahab arendada omavahelist kaubandust ja turismi, propageerides Brasiilia kohvi, mateteed, puuvilla ja teisi Brasiilia kaupu.

Lätlaselt August Krumnis'elt on ilmunud lätikeelne romaan, mis käsitleb Brasiilia lätlaste elu. Romaanil olevat hea minek Lätis, esimene trükk olevat juba lõpul.

Peene vahetusraha puudumine annab ennast Brasiilias valusasti tunda. Nimelt

sisaldab peen vahetusraha ehk münt tubli protsendi niklit, kuna aga praegu kõik riigid on suures relvastumisehoos ja metallid on hinnas tõusnud, siis on ka Brasiilia nikliraha väärtus suurem kui seda näitab pealekirjutatud number. Nurin rahva seas on suur, kuna vahetusraha puudumine mõjutab halvasti kaubandust. Vahetusraha puudumisel tarvitatakse trammipileteid ja kirjamärke, kauplused annavad isegi oma märke.

Brasiilia peab propagandat kirjaoskamatu vastu. Brasiilias loetakse 80 kuni 70% kirjaoskamatu (Ameerika „The Modern Encyclopedia“ andmeil 75,5% 1920. a.). Brasillase dr. Mario Pinto Serva poolt tehti mitmeid ettepanekuid „Associação Brasileira de Educação“ läbi. Brasiilia koosneb 21 riigist ja 1500 linnavalitsuse üksusest. Nõutakse, et linnavalitsused peaksid avama igale poole kooli, kus elab 150 kuni 200 inimest.

Nagu teada, oli 10. nov. Brasillias veretu riigipööre. Uus põhiseadus pandi maksma dekreediga. 2. detsembril a. suleti dekreediga kõik poliitilised parteid, ka integristide oma. Kõik on rahulik.

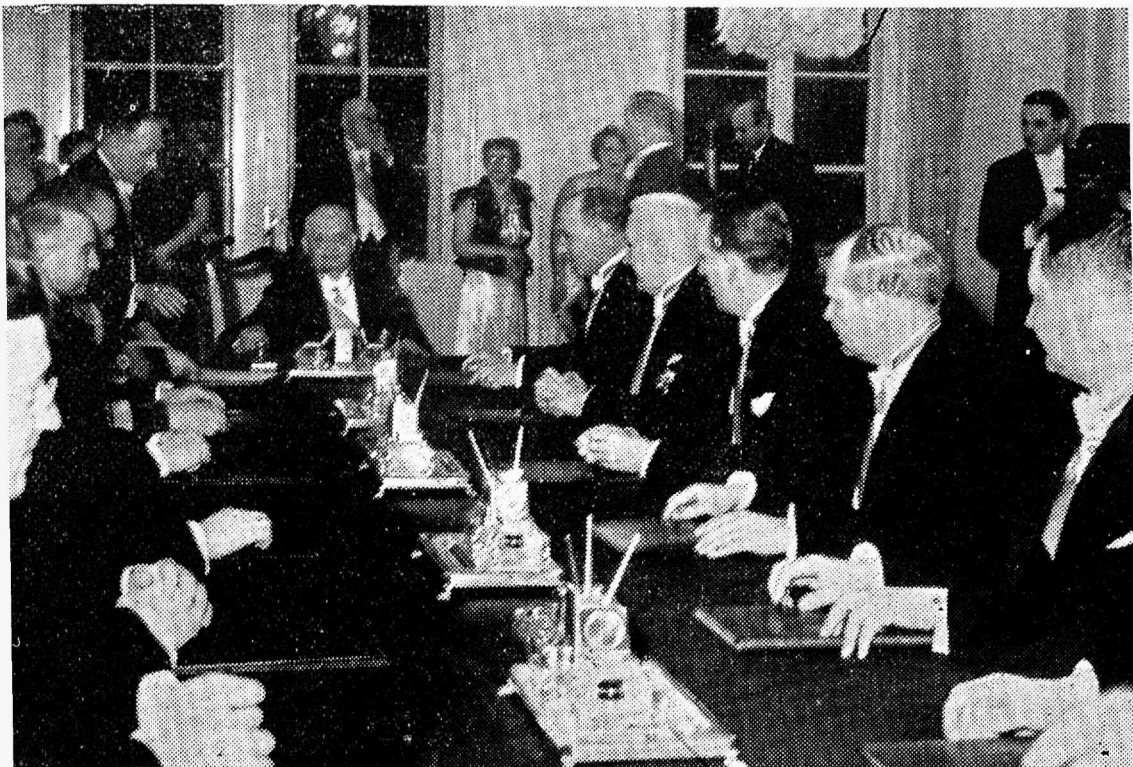
Sakslased ja itaallased ajavad õige kangesti Brasiiliale ligi. Praegu on külas ristleja „Schleswig“, madrused külastasid ka Sao Paulot. Lähemal ajal on loota, et külla sõidavad Itaalia lendurid. Inglased on hädas. Brasiilia pani võlgade maksmise seisma. Ameeriklased ähvardavad igat, kes julgeb kätt sirutada Brasiilia järele.

Lugesin „Välis-Eestist“ ja samuti ka Kentsi maadeteadusest sõna „fatsendeiro“. Nii ei häälda seda keegi. Portugaallane kirjutab „Fazendeiro“, z kõlab siin nii kuis, õigem on kirjutada fasendeiro, sest nii räägitakse, või jälle „Fazendeiro“, nii on ta portugali keeles.

Leidsin Kentsi maadeteadusest veel sõna „mandiokk“. Säärast sõna pole siin olemaski. Sakslased hääldavad nii valesti sõna „mandioca“, eestipäraselt „mandioka“, — taim, mille juurt süüakse ja millest tehakse mandioka-jahu. Tuleks kirjutada eestipäraselt „mandioka“, või jälle nii kuidas brasillased kirjutavad — „mandioca“.

Samuti ka teiste taimede nimed, mis leiduvad ainult siin Brasiilias: „mamao“, „manga“, „jaboticaba“, „mamona“ j. t. Saksa allikate järele neid sõnu tarvitada oleks mõttetut, kuna need sõnad ennast tõlkida ei lase.

A. A.

Vabariigi valitsus uue-aasta õõl pidulikul koosolekul.

Kodumaa sõnumid.

Möödunud aasta viimne kuu kujunes Eestis tõeliseks jõulukuuks, kuna lund ja lumeteed oli ohtrasti, külmataat aga seevastu siiski põlnud väga kuri. Jõulupühad seepärast võisid mööduda „õigete jõuludena“, perekondlike rahu- ja rõõmupühadena, mida pühitseti eeskätt kodus.

Ka poliitilises elus valitses teatud määral pühadevaheaeg, ehkki vastavalt novembrikuus peetud Isamaaliidu kongressi otsustele juba üle riigi tehti ka algust rahvarinde loomisega uue põhiseaduse maksmapanekuks ja valimiste läbiviimiseks.

Mõni päev enne jõule, 20. detsembril riigihoidja K. Päts armuandmise korras vähendas karistust 18 vapsile, kes kohtuotsuse põhjal kinni istusid ja kes olid esitanud armuandmise palved. Vanglast vabastati end. kindralid A. Larka ja J. Tõrvand ning 16 vähemat süüdlast, kelle perekonnad kannatasid puudust. A. Larkal ja J. Tõrvandil aga oli tervis vanglas muutunud sedavõrd halvaks, et arstid tõsiselt ootasid nende kehalist kokkuvõrsemist. Pärast vabanemist J. Tõrvand sõi-

tis parandama tervist Austriasse, ja kuuldavasti sõidab selleks otstarbeks välismaale varsti ka A. Larka.

*

Aastavahetus Eestis tänava kujunes eriti meelejäävaks ja tähendusrikkaks. Uue aasta saabumisega hakkas kehtima uus põhiseadus, ning sel puhul korraldati nii vana-aasta päeval kui ka uuel aastal pidulikke kokkutulemisi ja aktusi üle maa. Eriti suurejooneliselt oli uue-aasta vastuvõtt korraldatud Tallinnas. Pealinn helkis ilutulestikus, valge lumevaibaga kattunud tänavad kogunesid tulvil rahvast. Kaitseleit, tuletõrjujad ja seltskondlikud organisatsioonid korraldasid suure tõrvikrongkäigu Kadrioru lossi ette, kus riigihoidja K. Päts keskkõõ saabudes pöördus pücmca kõnega rahva poole, mis valjuhääldajate ja raadio abil anti edasi kõigile kuulajatele riigis. Riigivanem märkis, et uue põhiseaduse loomisega on tehtud suur töö rahu ja edu pandiks, ning avaldas lootust, et rahvas uue põhiseaduse raamides maksimaalselt täidab oma kohuseid. Seejärel lossis leidis aset lühike

valitsuse pidulik koosolek. Riigihoidjale, kes tuli välja lossi rõdule, vastas kaitseliidu ülem kindr. J. Orasmaa, andes edasi maleva ja kodanike tervitused.

Rongkäik paari tuhande osavõtjaga, mis sätas kilomeetri pikkuselt tõrviktulede meres ja Kaatriorgi taeva all ristlevate projektortulede pimestavas valguses jättis sügava mulje.

Üldse oli linnas rõõmu ja valgust palju ja 1938. a. esimesed tunnid olid juba möödunud, kui tänavail jäi vaikseks ning rahvas rattas koju, kus jätkus uue aasta vastuvõtmise kõigi kommete kohaselt.

Üleminekuajaseaduse põhjal riigihoidja oma otsusega 29. detsembrist lõpetas senise riigikogu volitused, arvates 1. jaanuarist 1938. a. Riigikogust, mis seni oli tegelikult niikuinii „varjusurmas“, tegutses vaid veel juhatus, kes sai ka palga edasi.

Lõppenud aasta majandustegevuse tulemustega eesti laiemates tulundus- ja äringides ollakse üldiselt rahul. Lähikäigud on olnud endistest suuremad peagu kõikidel aladel. Teatavat seisakut märgitakse vaid riidekaubanduses, kuid ka siia tõi pühadehooaeg elevust. Eriti rahul on lõppenud äriaastaga ühiskaubandus. Maa ostujõud on silmnähtavalt kasvanud. Kuna aga maailmaturgudel ilmnev kaubahindade langus pole veel jõudnud otsaga Eestisse, harilik kodanik süüski ei osta uisapäisa ega otralt, vaid ajab läbi eeskätt hädatarvilikuga. Näitena siin võiks märkida pühadeks sisseveoloo saanud apelsine, mida suuremal hulgal toodi Eestisse Küprose saarelt ja Palestiinast; kuna nende hind kauplustes püsis keskmiselt 20 senti ümber tükilt, leidis see tervislik kaup süüski vähe ostjaid.

Konjunktuurinstituudi poolt detsembril avaldatud andmetel Eesti majanduslik olukord 1937. aasta kestel paranes tunduvalt. Kuigi ka l. a. oli Eestis põuda, kujunes põllusaak süüski kõrgemaks (toiduteravili 25%, söödateravili 14%, lina 30%, kartul aga 11% võrra vähemaks) eelmise aasta saagist. Noorkarja hulk vähenes 12,6% võrra, lehmade arv aga tõusis 11,8%; sigu aga kasvatakse endiselt suureneval arvul, — nende arv ületas eelmise aasta oma 134.000 võrra (54,8%). L. a. esimese 9 kuu jooksul põllusaadused kallinesid hinnas 15,9%, talupidamises vajalikud ostuained vaid 5,9%, paranemine seega 8,5%. Põllutööliste palgad tõusid keskmiselt 20%.

Võrreldes 1929. aastaga on tööstustööliste arv Eestis tõusnud 15.256 ja ehitustööliste arv 5573 võrra. Konjunk-

tuurinstituudi uurimustest ühtlasi selgub, et see suurenemine pole kuigi tähtsal määral tingitud põlevkivitööliste arvu kasvamisest, nagu mõnelt poolt Eestis seda arvatakse.

1937. a. eesti väliskaubandus, mille kohta 11 kuu andmed juba olemas, näitas eelmise aastaga võrreldes tunduvalt elavnemist. Väärtuselt ulatas sissevedu novembris 9,8 milj. kroonile, väljavedu 11,0 miljoni. Aasta 11 kuu kestel veeti Eestist kaupu välja 96,4 milj. kr. (1936. a. 11 k. 75,8 milj. kr.) väärtuses, toodi aga sisse 102,6 milj. kr. (1936. a. 96,4 milj. kr.) väärtuses. Seega kujunes lähikäigu suurenemine 44,8 miljoni. Sisseveoainetest moodustasid 12,5 milj. kr. väärtuses valmiskaubad, 7 milj. toor- ja poolvalmissaadused, ning 5 miljonit toidu- ja maitseained. Väljaveos on tublisti kasvanud põlevkivisaaduste ja metsamaterjali hulk; metsa l. a. veeti välja kahekordselt, 1936. a. võrreldes.

Tõhusat tõusu käesoleval uuel aastal töötab sigade väljavedu, ja nimelt Saksamaale, kuhu müüjiks sõlmiti enne jõule leping 20.000 elusleale.

Nagu selgub väljaveo kontrolljaama vastvalminud kokkuvõtetest, on 1937. aasta või väljavedu osutunud 20,4% võrra suuremaks kui eelmisel aastal. Aasta jooksul läks võid välisturgudele 259.456 tünni eelmise aasta 215.407 tünni vastu. Võist, mis enamikus läks Saksasse ja Inglise, on aasta jooksul saadud välisvahutat üle 22 miljoni krooni, seega 5 miljonit enam kui eelmisel aastal.

Majandusministeeriumis valminud kokkuvõttest nähtub, et 1. jaanuariks 1938. a. Eesti riigil oli puhastvarandust 470 miljonit krooni. Kuna eelmine aasta riigimajapidamises mõõdukas pidevas tõususuunas, võimaldus teostada hulk ülesehitavaid töid ja investeerimisi. 1936.-37. a. laekus riigil tulusid ettenähtust 12,1 miljonit kr. enam, kusjuures riigi aktiiva kasvas 26 milj. kr., passiva aga ainult 2,6 milj. kr. võrra.

Eesti kaubalaevastik aasta lõpus näitas juurekasvu 8714 br.-reg. tonni, kusjuures laevade üldarv on jäänud endiseks. Praegu, millal Balti meri on enamikult talvejääs, suurem osa Eesti kaubalaevu on siirdunud vedudele Vahemerre ja Lääne-Euroopasse.

Kehtivusega 1. jaanuarist s. a. anti aasta lõpus riigihoidja dekreediga meremeeste tööaja seadus. Selles seaduses ei astuta meremeeste tööaja lühendamisel eriti radikaalseid samme. Seaduse

väljatöötamisel on eeskätt arvestatud eesti olusid ja eeskuju võetud ka Skandinaavia ja Soome vastavaist seadusist.

Välisministri abi A. Rei nimetati saadikuks Moskvasse, arvates 15. jaan. s. a. Tema asemele määrati välisministri abiks senine eesti saadik Kaunases O. Öpik.

Riigihoidja otsusega 30. detsembrist pikendati Eesti Panga presidendi Jüri Jaaksoni ametiaega järgmise viie aasta peale. Seega on J. Jaakson, kes nimetati oma praegusele kohale juba 1926. aastal, kolm aega Eesti Panga — Eesti tähtsaima rahanduskeskuse — juhiks ja presidendiks. J. Jaakson on varem mitmel korral olnud ka ministriametis ning 1925-26. a. oli ta riigivanemaks.

Samal kuupäeval riigihoidja nimetas Tartu ülikoolile uue juhtkonna. Ülikooli vana valitsus, eesotsas prof. J. Köpp'uga, asendati uute, nimetatud juhtidega. Ülikooli rektoriks 5-eks aastaks sai prof. H. Kaho, prorektoriteks 3-eks aastaks prof. dr. Edg. Kant ja prof. dr. E. Roots. Varemavaldatud uus ülikooliseadus toob 1. jaan. arvates olulisi muudatusi ka üliõpilaskonna ellu. Suurenevad ülikooli rektori ja valitsuse võimupiirid ülikooli nõukogu arvel.

3. jaanuaril kell ½11 toimus üle riigi 2-minutilise leinaseisak vaherahu alal kirjutamise aastapäeva puhul. Sel päeval mälestatakse iga aasta vabadussõjas langenuid. Kõikides linnades, kus on olemas sõjaväe garnisonid, peeti leinaparaade, kogu liikumine riigis katkestati kaheks minutiks.

22. detsembril valitsus kinnitas Eesti ja Soome vahel sõlmitud vaimse koostöö konventsiooni. Konventsioonis nähakse ette Eesti ja Soome instituutide ning eesti ja soome keele lektorite ülalpidamine, teaduslike seltside ja kongresside toetamine, kummagi maa rahvuspiha tähistamine, õppestipendiumid, õppejõudude vahetus, kummagi maa tutvustamine teise maa koolides ja ringhäälingu kaudu,

kummagi maa kirjanduse ja kunsti kättesaadavaks tegemine teisel maal. Nende sihtide elluviimiseks on asutatud komiteed, asukohtadega Helsingis ja Tallinnas.

Enne jõule Eesti riikliku ringhäälingu uus saatejaam Tüiril algas saatekatseid, et kontrollida jaama kuuldavust. Jaama on kuulda kogu Eestis, ka Saaremaal ja Kuremäel, kus senist saatejaama üldse kuulda polnud. Uue saatja lõplik vastuvõtmine ehitajatelt toimub k. a. algul. Edaspidi jäävad Eestis töötama kolm saatjat, Tallinnas, Tartus ja Tüiril, millistest viimane, võimsusega 50 kv. ja lainel 410,4 m., annaks edasi kõik regulaarsaated Tallinna ringhäälingustudiost. K. a. tuleb Tallinnas ehitamisele ka uus raadiohoone. Raadiokuulajaid Eestis oli 1. okt. l. a. 42,278, — riigi ringhäälingu 3-aastase tegevuse kestel kuulajate arv on kasvanud kolmekordseks.

Ööl vastu 11. detsembril l. a. juhtus Soome lahes raske avariid Käsnu laevaomanikele kuuluva purjelaevaga „Tormilind“, mis oli Eesti kõige ilusam ja uhkem purjekas. Koos laevaga leidsid mürja haua ka kolm meremeest. Laev sat- tuse veealusele kaljule ja läks ümber, kuid laevakere veeti hiljem Soome randa.

Jõhvi metsas Vahesaare vahtkonnas pandi metsameeste poolt mõni aeg tähele, et mingisugused kiskjad ses ümbruses järjekindlalt ja päris massiliselt tapavad metskitsi. Tehti kindlaks, et on tegemist suurema ilveste-karjaga, kes oma ohvreid varitsevad heinakuhjade otsas. 14. detsembril korraldati ilvestele suurem haarang, ning kohalikul metsnikul õnnestuski lasta maha keskmise koera suuruse emalvese. Teine, isalves, ronis koerte eest puu otsa, ja kui oldi talle tehtud surmahirmu mitmel viisil, loom asuski allatulekule, taguots ees. Niiid hoidsid ootajad all valmis kartulikatikus, ning enne kui ilves sai kõrvale hüpata, oligi ta juba kotis ja kotisuu kinni.

A. T.

Kuni 15. veebr. s. a. kestab ettetellimine

GUSTAV SUITSU kogutud luuletustele

Iluväljaanne. A. Johani kaas, siseillustratsioonid ja G. Suitsu portreereproduksioon.

See väljaanne sisaldab kogudes „Elu tuli“, „Tuulemaa“ ja „Kõik on kokku unenägu“ avaldatud luuletusi, ballaadi „Lapse sünd“ ning hilisemaid G. Suitsu luuletusi.

Hind ette tellides: brošeeritult Kr. 4.10, kalingurköites Kr. 5.20, poolnahkköites Kr. 6.20. Antiikpaberile trükitud eksemplaride eest juurdemaks Kr. 3.25, välismaale saatkuludele juurdemaks: lihtsaadetisena 25 snt. ja tähtsaadetisena 50 senti.

EESTI KIRJASTUSE KOOPERATIIV — Tartus.

Sao Paulo rahvaste lauluõhtul esinejaid, pildistatud „Theatro Municipal“ (Linna Teatri) ees (v. Ihk. 23).

Organiseeritud Välis-Eestist.

Juubelipäevad Sydneys.

10. aastapäeva pühitsemine. — Välis-Eesti päev. — Kõned ja koosolekud.

Juba varakult algas ettevalmistustega seltsi juubeli väärrikaks pühitsemiseks selleks moodustatud juubelikomitee hra E. Jürgensi juhatusel. Esialgne kavatsus oli pidada seda tähtpäeva kolmel laupäeval vastavate eeskavade ja banketiga. Hiljem piirduti kahe laupäevaga.

Seltsi saal oli meeldivalt dekoreeritud elupuuokstest vanikute ja palmidega. Suur rukkiliiledest „10“ hõbedasel põhjal, kaunistatud sini-must-valgest rahvuslipust, tervitas külalisi saali seinalt. Vaatamata sellele, et külma vihma tihedalt sahis, kasvas külaliste pere, täites peagi saali ja eesruumid.

Juubeliaktuse alguseks oli saanud ligi 200 külalist.

Aktuse avas seltsi esimees L. Norra, kes andis lühikese ülevaate seltsi loomisest, tegevusest, sihtidest, töötulemustest ja tuleviku kavatsustest.

Järgmisena kõneles meie asekon sul J. Kaiv, kes oma huvitavas kõnes märkis, kuidas juba Eesti ärkamisaja varasematel päevadel seltsid olid just selleks teguriks, kes on õhutanud ja lökkel hoidnud rahvusliku liikumise sädeme, kuni see võim saks leegiks paisudes kodumaale iseseisvuse tagas.

Sydney Eesti Jaani koguduse õpetaja Gielov oma hoosgas tervituskõnes toonitas samuti seltsi kui rahvusliku keskuse tähtsust võõrsil ja avaldas soovi, et selts niisama edukalt oma aatelist tegevust jätkaks. Tervitasid veel kaupmeeste seltsi esindaja A. Selg ja kohaliku seltskonna nimel lühikeses ingliskeelses kõnes 2KY „raadioonu“, kes ütles, et Austraalia võib uhke olla oma eesti soost kodanikkude peale ja avaldas lootust, et ühel heal päeval Austraalia valitsus kogu Eesti rahva siia üle toob..!

Kirjalikke tervitusi ja telegramme olid saatnud hr ad Ed. Riisman, A. Miilen, A. Saar, J. Koks ja Välis-Eesti Ühingu.

Välis-Eesti Ühingu õnnesoov kutsus esile elava aplausi. Juubilarile kingitusi olid teinud hr ad Kaiv, A. Miilen ja statuudi-komisjon. Hra Kaivi poolt oli kunstnik Nymani suur õlmaal „Viru maastik“, mille seltsi ruumidele on meeldivaks ja väärtuslikuks kaunistuseks. Hra A. Miilen, kes ise oli raskesti haigestunud ja selletõttu Souburnist ei saanud isiklikult tulla, saatis seltsile tšeki £ 5 peale, milline summa otsustati seltsi maja ehitusfondi nurgakiviks panna.

Statuudikomisjon kinkis seltsile „Kuldraamatu“, mille ülesannet selgitab raamatu esimesel küljel hra Viru pühendus, kus seotud kõnes märgib, et selles leiavad aset kuldtähi kõikide nimed, kes seltsi heaks on taganud aatemõõka ja pühendanud rahvuslikule ühiskodule võõrsil oma tööd ja vaeva.

Aktuse lõpul lauldi riigihümni. Aktuse sõnalisele osale järgnes kontsertosa. Meie teenelise baritoni E. Jürgensoni ettekanded võeti vastu elavate kiiduavaldustega. Hra-de Jürgensoni ja Glasheeni dueti esinemine sai tormilise aplausi osaliseks. Pr. Alma Tiideman laulis katkendeid ooperist „Mignon“. Pr. Tiideman on rahvuselt inglanna, kuid olles mehel eestlasel, on ta peale Inglismaalt tagasitulemist seltsis sageli üles astunud. Omades hästikoolitatud sopraani, on pr. Tiidemani esinemised alati seltskonna poolehoidu leidnud. Seltsi laulukoor hra Raimi juhatusel kandis ette kolm laulu. Laulukoori esinemine on alati publiku poolt pikisilmi oodatud.

Hrade Sammuli ja Simpsoni puhkpillide-duett Beethovenist pakkus tõelist kunstilist naudingut, sest mõlemad on tunnustatud solistid omal alal. Kavast jäid ära hra Milleni ja prl. Blumfeldti etteasted, kuna mõlemad artistid olid haigestunud. Kava oli hästi koostatud ja jättis kõigile osavõtjatele ilusa mälestuse.

Peale programmi oli tervisejoomine ning „krušoni“ laua ümber kihvas varsti külalisi kui mesilasi. Hea tantsuorkestri saatel kestis tants kuni varahommikuni.

Seltsi juubeli teisel õhtul, 30. oktoobril tuli lavastusele hra Heidepargi algupärane näidend „Ema süda“. Ka sel õhtul oli seltsi tulnud umbes 200 külalist. Rohkesti oli tulnud eesti farmereid Sydney ümbrusest.

Üldiselt peab ütleva, et seltsi juubelpidustused õnnestusid väga hästi, tänu juubelikomitee agarale tööle ja tegelaste huville. Ühtlasi olid seltsi juubelpidustused parimaks tõenduseks sellele, et sinne eesti seltskond on lojaalne oma rahvus-seltsile.

*

Tänavust Välis-Eesti päeva oli alul kavatsus õige suurejooneliselt pühitseda, kui Kreutzwaldi ja „Kalevipoja“ juubeli-õhtut. Kuid ilmses, et seltsi juubelpidustused ja näitemüük olid tegelased tugevasti väsitanud ja nii tuli tänavune Välis-Eesti päev väiksemas ulatuses korraldada. Kuna ka aeg kippus vägisi lühikeseks jääma, siis liukati selle õhtu korraldus nädal aega edasi ja nii siis Sydneys pühitseti seda päeva 4. detsembril.

Seltsi esimees Norrak esines kõnega teemal „Välis-Eesti ja väliseestlased“, milles näitas, kui suuri edusamme on kodumaa teinud iseseisvuse ajal ja põhjendas, miks peavad eriti väikerahva liikmed oma rahvale ja kodumaale truuks jääma. Peale kõnet oli meie konsuli hra Kaivi poolt annetatud kunstnik Nymani maali ametlik vastuvõtmine. See maal on väärtuslikuks ehteks seltsi ruumidele ja jääks ainult soovida, et see ilus eeskuju leiaks rohkesti järelteglajaid. Eeskava teises osas tuli la-

vastusele O. Lutsu naljamäng „Ärimehed“. Kuna näidend lavastati kolme prooviga, siis andis see end tunda, kuid mäng läks siiski võrdlemisi ladusalt.

Välis-Eesti päeva pühitsemisest võttis osa umbes 70 inimest.

*

14. novembril esines meie teeneline kõneleja hra L. Viru pikema ja ülevaatliku kõnega teemal „Demokraatia kriis ja uus Eesti põhiseadus“. Kõne, mis oli kokku tõmmatud kaunis palju kuulajaid, aitas nii mõndagi eksiarmist selgitada. Oma hästi läbitöötatud ja erapooletus kõnes hra Viru näitas neid puudusi, milliseid evis esimene põhiseadus, ja tutvustas koosolijaid põhjapanevamate muudatustega uues põhiseaduses. Peale kõnet esitati rohkesti küsimusi.

*

Peale seltsi juubelpidustusi saabus seltsile kiri, et ühenduses maja ümberehitusega tuleks seltsil uusi ruume kordsida, sest maja peahünnikul, kes kolm korda rohkem üüri maksab, ei ole vastuvõetav, et seltsi ruumides koosviibimised hilja õhtul aset leiavad.

Et tekkinud olukorda selgitada, kutsus juhatus kokku 31. oktoobriks erakorralise peakoosoleku. Koosolekust võttis osa 67 liiget seltsi 112 liikmest. Koosoleku juhatajaks valiti J. Kaiv ja kirjatoimetajaks prl. Steinman.

Ruumide küsimus tekitas elavaid läbirääkimisi ja vaielusi. Osa kõnelejaid väitis, et selts peaks palju suuremad ruumid võtma, vaatamata kallimale üürile, need hästi sisse seadma ja siis õhtuti välja üürima. Teised jälle leidsid, et selts peaks ainult paar vähemat ruumi võtma, kus oleks võimalik lugemistuba sisse seada ja väiksemaid koosviibimisi korraldada, kuna kõik suuremad peod tuleksid väljaspool seltsi pidada. Valiti viieliikmeline korterikomisjon koosseisus hra J. Kaiv, E. Jürgens, J. Sildever, A. Selg ja A. Tannenthal.

Järgmisena esitas statuudikomisjoni esimees L. Viru statuudikomisjoni töö aruande. Statuudikomisjon töötas välja uued alused auliikmete valimiseks. Ühtlasi töötas statuudikomisjon välja korra, mille järele tuleks seltsi tegelaste tegevus hindamisele mälestusmärkide annetusega. Peale mõningaid kaalutlusi oli tulnud otsusele, et kõige õiglasem alus oleks arvestada tegevusaastate arvuga.

Statuudikomisjoni aruanne leidis üldist heakskiitmist ja võeti ühel häälel vastu. Seltsi põhikirjas tulid muutmisele punktid, millised käsitavad auliikmete küsimust ja seltsi tegevusaasta algust. Aastate väljel on selgunud, et seltsi tegevusaasta algus 1. juulil ei ole siniseis oludes

Välis-Eesti
päeva koosviibimisest osa-
võtjad
Brisbane'is.

Istuvad vasakult:
Kaarel Onton,
Karl Laaman
abikaasaga, pr.
Saum ja hr.
Salmon. Seisavad
vasakult:
maadleja Bur-
meister, hr.
Bachstein,
Villeem Lind-
ström, hr. Sal-
mon ja L. Kust-
ring.

osutunud kasulikuks. See on nimelt siin südatalve aeg, kus seltsitegevus tavalisti on kõige elavam. Juhatusel on palju kerget, kui tegevusaasta algaks südasuvel, 1. jaanuaril, sest siis oleks rohkem aega toimkondade moodustamiseks. Esitatud muudatused võeti vastu ühel häälel. Koosolek peeti rahulikult ja asjalikult õhkkonnas.

Eestlaste silmapaistvaid esinemisi Sydneys.

Peale juulikuks k. a. peetud suure heategevava peo Sydney raekojas, kus ka Eesti rahvatantsijad esinesid, tekkis asjastuhtvatatult kavatsus asutada siin seltsi, kes omale ülesandeks võtaks kõigi rahvaste vanavara selle mitmesuguses kujus, nagu rahvalaulud, tantsud, muusika, legendid, mängud jne., tutvustamise ja levitamise. See mõte leidis tugeva toetaja sinse riikliku konservatooriumi dir. dr. Baington'is, kes selleks oma kaasabi lubas. Oktoobrikuus moodustati New South Wales Folk Lore Association, milline kohe eeltöödega alustas esimese peo korraldamiseks. Eestlaste poolt oli lubatud antud laulu ja tantsuga esinemiseks. Esmaspäeval, 6. detsembril tuli Australian Hallis korraldusele esimene õhtu. Eesti programmi osas esines meie konsul J. Kaivi ülevaatliku ingliskeelse kõnega Eesti üle, milles tutvustas koosolijatele Eesti minevikku, vabadusvõitlust, majanduslikku ja kultuurilist arengut ja rahva üllatava rikkalikkusega vanavara.

Hra Kaivi kõnele järgnes hra E. Jürgensoni poolt rahvariietes ettekantuna kaks soololaulu. Hra Jürgensoni jõurikas häälel pääsis hästi mõjule selles suures saalis ja ettekanded said elava aplausi osa-

liseks. Järgnes laulukoori esinemine hra Raimi juhatusel kolme lauluga: „Enne ja „nüüd“, „Kalev ja Linda“ ja „Tuljak“, millised hästi õnnestusid ja publikule väga meeldisid. Rahvatantsutrupp pr. L. Nipmani juhata. esines kolme tantsuga. Trupi ühtlane esinemine meeldivais rahvarõivais jättis meeldiva mulje. Võrreldes kohaliku tantsutrupi esinemisega, millel puudus igasugune kooskõla sammudes, oli meie trupi esinemises juba iga liigutus õigel ajal kui sissekasvanud. Ühingu abipresident dr. Macauley tänas soojade sõnadega eestlasi nende etteastete eest, millele vastas hra L. Norrak.

Selle suure saali kohta oleks aga palju rohkem tahtnud publikut näha. Seltsi eesmärk ja kavatsus on väga soovitatavad, sest kui tõesti sarnaste omavaheliste sõbralikkude koosviibimistega õnnestuks mitmesuguste rahvaste koondisi üksteisele lähendada ja sõbralikku läbikäimist süvendada, siis jääb ainult soovida, et kohapealne seltskond osutab küllaldaselt huvi ühingu tegevuse vastu, et see võiks laieneda ja laiema hulki kaasa tõmmata.

Välis-Eesti päev Brisbane'is.

Brisbane'i eestlased pühitsesid Välis-Eesti päeva pühapäeval, 28. nov. m. a. kohaliku eestlase hra Baum'i juures. Kuigi mitmesugustel põhjustel osa Brisbane'i eestlasi ei saanud koosviibimisest osa võtta, oli siiski enamus koos. Tuleb märkida, et ka ümbruskonna eestlasi oli ilmunud ühisele koosviibimisele. Nii võttis koosviibimisest osa reserv-kapten A. Bachstein ning Gymple farmer Kaarel Onton. Hra Bachstein, kes ligi 5 aastat töötas Põhja-Queenslandis inseneri abilisenä, tuli nüüd Brisbane'i, kuhu ta jääb pikemaaks ajaks.

Külalistele oli korraldatud eesti toitudega pidulaud ning klaasi veini juures mõõdukas aeg ruttu. Välis-Eesti Ühingu liige L. Kustring lasi elada Eesti Vabariiki ja nende juhte ning Ühingu liige Karl Laaman kõneles pikemalt Välis-Eesti päevast ning selle tähtsusest. Hra Bachsteini ettepanekul kaaluti kohaliku eesti seltsi ellukutumise küsimust, kuid sellest loobuti, kuna Brisbane'is ja ümbruskonnas elab siiski liiga vähe eestlasi. Lõpuks tehti hra Karl Laamanile ülesandeks pidada järjekindlat sidet kodumaaga. Ka otsustati kooskõlmisekohaks määrata hra Laamani külalishoone korter, kus Brisbane'i eestlased saaksid lugeda eesti lehte ning tähtsamatel sündmustel kokku tulla.

Eestlaste õnnestunud esinemine rahvuste pool Sao Paulos.

Suurema sündmusena siinsete eestlaste elus võib märkida esinemist Sao Paulo linnateatris „Canto de Fraternidade" (vendluse lauluõhtul).

Vendluse lauluõhtu oli korraldatud „Associação das Dames de Caridade do Jardim Amerika" (Jardim Ameerika Heategevus Naisseltsi) poolt kohalikkude konsultite kaasabil. Ettekannetest võttis osa 25 rahvust, nii et igale rahvusele tuli umbkaudu 10 minutit. Ettekanded olid 13., 14. ja 15. novembril maksuta. Veel tuli kava ettekandele 23. novembril alandatud hindadega. Sissetulek on määratud heategevaks otstarbeks ja läheb Jardim Ameerika linnaosa lastele.

Eesti seltsi „Uus Kodu" tegelased võtsid nimetatud õhtust osa aukonsul Finn B. Arneseni kaitsel ja korraldusel, esinedes tantsuga „Tuljak", millest võttis osa 8 paari pr. Anna Linnarti juhatusel.

Lauluga „Isamaa ilu hoieldes" esines Jaan Mölder, kes on „Coral Paulistano" (Paulista laulukoor, mis kuulub „Departamento de Cultura" — Sao Paulo linna kultuurosakonna alla) koori liige.

Tantsu „Tuljak" saatsid oma keelpillimehed.

Ajalehe arvustus (eriti ajalehes „Folha da Mancha" 17. nov.) suhtus eestlaste esinemisele väga kiitvalt. Mainitakse kõikide esinejate nimesid, ka rahvatantsijate ja pillimeeste omi.

Ka lätlased ja leedulased esinesid hästi.

Välis-Eesti päev Soomes.

Sao Paulos peeti Välis-Eesti päeva eesti seltsi „Uus Kodu" korraldusel, mis õnnestus hästi. Eesti seltsi ruumikasse saali kogunes õhtuks rohkearvuline eestlaste pere, nii et istekohad kõik täitusid.

V.-E. päeva aktuse avas seltsi peasekretär Joh. Toomi. Avakõne pidas Edgar

Tamberg, millele järgnes V.-E. Ühingu usaldusesindaja Auri kõne.

Joh. Toomi ettepanekul mälestati Sao Paulos surma läbi lahkunud eestlasi püstitõusmisega ja ühtlasi avas Joh. Toom katkest seltsi seinale paigutatud August Lepiksoni portree. Kadunu oli üks seltsi tegevamaid ja juhtivaid tegelasi, mitmekordne juhatuse liige, pidutoimkonna liige, näitejuht, dekoraator ja ühtlasi V.-E. ühingu liige.

Järgnesid seltsi laulukoori ettekanded Voldemar Goetzi juhatusel. Laulis seltsi segakoor ühiselt ja nais- ning meeskoor eraldi. Publik jagas koorile ja ta juhile rohkesti kiitust, pilluti lilli ja nõuti laulude kordamist.

Laulukoori järele esines eesti soololauludega Jaan Mölder. Lauljale pilluti samuti lilli ja nõuti uusi lisapalu. Lõpuks paluti laulda „Isamaa ilu hoieldes", mida laulja ka tegi.

Nüüd järgnes rahvatants „Tuljak", samade eesti seltsi tantsijate poolt, kes esinesid Sao Paulo „Theatro Municipalis" Canto de Fraternidade'l vendluse lauluõhtul, millest võttis osa 25 rahvust ja kus eestlaste esinemine oli paremaid. „Tuljaki" tantsijate juhtijaks oli pr. Anna Linnart. Publikule meeldis rahvarõivais „Tuljaki" tantsimine nii, et tuli ettekannet korrata mitu korda ja käteplagin ei tahtnud siiski raugeda.

Sellega lõppes V.-Eesti päeva aktus-pidu ja algas tants.

V.-E. päeva pühitsemisest eesti seltsis „Uus Kodu" võttis osa ka Sao Paulo Eesti kiriku õpetaja Juhan Viikman oma perekonnaga.

Kaks seltsi pühitses Rio de Janeiro V.-E. päeva.

Umbes pool aastat tagasi Rio de Janeiro ellukutsutud uus eesti organisatsioon Brasiilia Eesti Ühingu korraldas Välis-Eesti päeval, 27. nov. s. a., koosviibimise, mida täiesti kordaläinuks tuleb pidada. Rohke osavõtjate arv ning tujuküllane meeleolu on selle parimaks tõenduseks. Aukülalistena võtsid koosviibimisest osa Eesti konsul hr. O. Sjoestedt ühes abikaasaga ja kauaaegne väliseestlane hr. Raudsepp.

Päevakohaste kõnedega esinesid uue organisatsiooni esimees G. Sander, V. Turner ja P. Sarapik. Hr. konsul avaldas oma headmeelt ja kiitust kodukui ka väliseestlastele, kes nii edukalt edasi rühivad. Lubas saata kõikide koosviibijate heakskiitmisel tervitustelegramm Kodu-Eestile.

*

Üle 30-ne eestlane kogunes Välis-Eesti päeval Rio de Janeiro E. S. „Uus Kodu" ruumidesse, et klaasi tee juures vahetada mõtteid kauge kodumaa üle. Auvõras-

tena olid kohal E. V. aukonsul dr. Oscar Sjõstedt abikaasaga.

Koosviibimise avas portugali keeles hr. J. Toop. Päevakohase kõnega esinesid portugali keeles hr. konsul ja eesti keeles hr. J. Toop. Istuti vesteldes kuni poole ööni ja lõpuks löödi veel tantsu valjuhääldaja saatei.

Kell ½11 lahkus hr. konsul abikaasaga, et minna grupi eestlaste poolt tema auks korraldatud õhtusöögile ühes kohalikus restoranis. Enne lahkumist palus hr. konsul luba saata Rio eestlaste nimel telegramm V.-E. ühingule kui V.-E. päeva mõtte loojale.

*

Rio eestlaste pere, mis juba niigi on väike, kipub vägisi lagunema. On olemas kaks seltsi, üks ametlik ja teine mitte-ametlik. Nimelt hiljuti algatati grupi endiste „Uus Kodu“ aktiivsemate tegelaste poolt mõtte asutada uut organisatsiooni.

Sellest peale algas nagu mingisugune võistlus nimetatud seltside vahel.

Eriti kurb on see Välis-Eesti päeva puhul. Vähemalt selleks päevaks peaksid eestlased oma jonnini unustama, et üks kordki aastas oma kauge kodumaad ühiselt mälestada, kui muul ajal võitlus olemisses eest selleks aega ei anna.

Ei ole vist kohta maailmas, kus meie suguvennad niisamasuguseid seltside võistlusi läbi ei oleks elanud, kuid lõpp on alati olnud võistlejate ühinemine ja uue elujõulise seltsi asutamine. Loodame, et niisugune ilus lõpp end ka Rios kaua oodata ei lase. Kuid esialgu jääb Riosse kaks seltsi, kahekordsed peod ja koosviibimised ning igivana eesti jonn.

Välis-Eesti päev New Yorgis.

Kontsert-aktus. — Jumalateenistused kirikutes. — Raadio eeskava.

Käesoleval aastal võttis Välis-Eesti päeva läbi viimise esmakordselt enda peale Välis-Eesti ühingu liikmeskond New Yorgis, moodustades selleks erikoosolekul komitee, kuhu valiti mag. E. Veski, kunstnik Jüri Riis, pr. A. Zimmermann, hr. G. Kukepuu ja hr. J. Kurro. Nagu arvata võis, suutis eel-tähendatud komitee päeva tähistamise suure eduga läbi viia. Lisaks kontsert-aktusele E. H. Seltsis, millest osavõtt oli ennähematult elav, korraldati Eesti eeskava raadiojaamas WNYC, kus mag. Veski esines tutvustava kõnega, mis oli mõeldud ka Eesti 1938. a. üldlaulupeo propageerimiseks, kuna muusikaliste ettekannetega esinesid pr. O. Kukepuu, prl. H. Raud ja Haridusseltsi laulukoor.

Aktuse eeskavas demonstreeriti esmakordselt filmi, mis mõõdunud suvel valmistati Ameerika eestlaste tähtsamatest sündmustest hr. Alex Männapso poolt. Välis-

jalutitud osad nendest filmidest tahetakse sisse võtta ühte üldisesse filmi Ameerika eestlaste kohta, mis on koostamisel konsul K. Kuusiku ja hr. Männapso poolt. Film saadetakse Välis-Eesti ühingule eelseisval 3. Välis-Eesti kongressil demonstreerimiseks.

Peokõne pidas Välis-Eesti ühingu usaldusesindaja konsul Karl Kuusik, kriipsutades alla seda suurt tähtsust, mis rahvustunne etendab iga inimese elus. Kõneleja leidis, et rahvustunde süvendamine ja arendamine on tarvilik väliseestlaste eneste huvides, kuna see rikastab tundemaailma ja loob vaimseid väärtusi, mis inimese õnnele ja hingelisele tasakaalule on tarvilikud.

Tervitustega Eestile ja Välis-Eesti ühingu esinesid eeskavas E. H. Seltsi president A. Pierce, Ameerika-Eesti Liidu poolt B. Nurmisen, ja Eesti Vabadussõjalaste ühingu esimees J. Matson.

Pidueeskava juhatamine oli tuntud Eesti kunstniku J. Riisi käes.

Värib erilist märkimist, et käesoleval aastal tähistati esmakordselt Välis-Eesti päeva ka mõlemates Eesti kirikutes, Ev. Luteri ja Baptisti kogudustes, kus olid sel puhul korraldatud vastavad jumalateenistused muusikaliste ettekannetega.

Kokkuvõttes võib tõesti öelda, et viimastel aastatel on rahvustunne Ameerika eestlaste hulgas järjekindlalt tõusnud. Mõõdunud Välis-Eesti päeval löi see lökkele eriti hoogsalt.

Suurejooneline Välis-Eesti päeva pühitsemine Bostonis.

Mida võib saavutada välke, kuid aktiivne väliseestlaste pere.

14. nov. oli seltsi erakorraline üldkoosolek. Sellel koosolekul võeti vastu seltsi kodukord, anti B. E. Seltsi suvepeo-laulupeeva aruanne ja valiti seltsile auliikmeid. Auliikmeteks valiti dr. Peeter A. Speek, N. Y. E. Haridusseltsi president August Pierce ja dr. Mihkel Kask — Tartust. Kahele esimesele anti diplomid üle seltsi esimehe prof. O. Põllu poolt vastukülaskäigul New Yorgi Haridusseltsile, milline toimus 19. novembril l. a., kuna dr. Kasele saadeti see postiga kätte.

Bostoni seltsi liikmete huvi sõidu vastu New Yorki oli väga suur. Nii oli üldse Bostonist 22 inimest, mis on küllaltki nimetamisväärne suur arv, kui arvestada siinsete eestlaste väikest üldarvu. Isegi kaugemad seltsiliikmed, nagu prof. Th. Wiel, Springfieldist, Mass. ja J. Baltzar — Hartfordist, Conn., olid ilmunud kohale.

Siin ei saadud veel N. Y. sõidu väsimust öieti välja puhata, kui jõudis kätte Välis-Eesti päev. Ka tänavuaastast V.-E. päeva pühitsem. konts.-aktust võib kõigiti

Välis-Eesti päeva pühitsemine Harbiinis, 27. nov. 1937. a.

Esimeses reas vasakult seisavad ja istuvad auvõõrad — välisriikide konsulid ja ase-konsulid (Saksa, Leedu, Inglise, Poola, Tšehhoslovakkia, N. Vene) j. t. Viimane paremal — Eesti konsul A. Lõhmus.

daläinuks ja hästiõnnestunuks pidada. B. E. Selts korraldas 27. nov. päevakohase eeskavaga peoõhtu, kuhu oli ilmunud kogukas arv kaasmaalasi ja nende hulgas mitmed soomlasedki, eesotsas Soome seltsi presidenti Toivo Peltoga. Avakõne ütles B. E. seltsi esimees O. Põld, millele järgnesid ettekanded seltsi tegelaste ja ka väljastpoolt lahkelt kaasaaitavate kunstnike poolt. Nii esitas hõimlaste-soomlaste poolt kontral-di soolosisid miss Lempi Mäkelä, mis oli kõigile naudinguks ja ka uudiseks kui harvakuuldud lauluala. Seltsi laulukoor kandis ette rea eesti laulusid Karl Lambi juhatusel, kes oma poolt esitas ka moodsat eesti tšellomuusikat, mängides H. Elleri „Preliüdi“ ja Ed. Oja „Aja Triloogiat“.

Sõprus kahe vennasrahva vahel kujunes niivõrd südamlikuks, et raske oli vahet teha, kes eestlane, kes soomlane. Vesteldi elavalt segamini mõlemates keeltes ja saadi üksteisest täielikult aru.

Pühapäeval, 28. novembril, õht. kell 8.30 —9 oli Välis-Eesti päeva pühitsemise eeskava Bostoni suuremas raadiojaamas „The Colonial Network“, mida kanti üle veel kaheksas jaamas üle New Englandi. Kuna see oli peamiselt mõeldud laiemalele hulkadele ja ka ameeriklastele, siis seati aeg ka sellele vastaavlt pühapäevale, kuna siis inimestel on rohkem vaba aega kuulata. Ameerikas on üldse paremad raadioeeskavad pühapäevadel, nii võisime isegi teatud määral uhked olla, et ka meie Välis-Eesti päeva eeskava arvati paremate hulka.

Kuna meil on nüüd ka oma laulukoor olemas, siis avanes siitpooltki võimalus enda kava rikastada ka rahvalauludega. Üldse on kõik siinsed raadiod maiad laulukoori esinemistele ja need on alati teretunud. Karl Lamp töötab kooriga laulude viimistlemise juures nädalpäevi otse palavlikult.

Kõik ettekanded õnnestusid selletõttu ka erakordselt hästi ja leidsid isegi laiemates hulkades suurt tähelepanu. O. Põllu 10-minutiline ingliskeelne kõne, mis andis kokkuvõtliku ülevaate tänapäeva Eestist, on äratanud ameeriklaste seas õige suurt huvi Eesti vastu, nii et paljud kavatsevad esimesel juhul isiklikult Eestisse sõita ja seda võibolla juba isegi tulevaseks laulupeoks.

Kui suurt tähelepanu on äratanud Välis-Eesti päeva pühitsemine Bostonis, tõendavad juba isegi „Boston Post'i“ kirjutused Eesti üle, mis hakkasid ilmuma päev pärast raadios esinemist. Meie saatsime enne V. Eesti päeva kõikidele Bostoni lehtedele lühikesi kirjutusi meie raadioeeskava kohta ja juhtisime tähelepanu sellele. Pühapäevaks 28. nov. ilmusid pea kõikides lehtedes lühemad ja pikemad märkused, kuid pärast esinemist pani „Boston Post“ krooni pähe kõigele, tuues Eesti üle mitmeid numbreid läbivaid kirjutusi ühes ülesvõtetega.

Välis-Eesti päev Baltimore'is.

Baltimore'i Eesti Selts pühitses 27. novembril m. a. Välis-Eesti päeva koosviibimisega. Lauldi eesti laule ja hümmi, tuletati Eestis viibivaid sugulasi meelde ja viibiti vaimus kodumaa.

Välis-Eesti päev Harbiinis.

Eesti organisatsioonide poolt valitud toimikond eesotsas konsul A. Lõhmusega korraldas suurema peoõhtu eestlastele ja kutsutud külalistele, mis peeti uutest moodstest „New Harbin“ hotelli ruumides.

Õhtu algas seltsi esimehe A. Raevalla päevakohase kõnega. Peoprogramm hr. R. J. Grünbergi hooldusel sisaldas eesti laule ja muusikat. Hea edu osaliseks eriti välismaalaste seas sai „eesti kõrts“ ka-

pakalja, verivorstide ja kapsastega. „Kõrtsimehel“, üle Harbiini tuntud spordiinstruktoril ja naljahambal soomlasel V. Tuukiainen'il polnud põhjust kurta raskete aegade üle kauplemises. On nimetamisväärne, et hr. Tuukiainen on üksik soomlane Harbiinis, kes ära õppides eesti keele on saanud meie seltskonna liikmeks. Krušon, mille juures tegutsesid naiskomitee liikmed, oli suureks konkurendiks kõrtsile.

Välis-Eesti päeva pühitsemine, mida kolm aastat Harbiinis on korraldatud, on võitnud tähelepanu ka välismaalaste seas, keda seekord viibis peol suurem arv, nende seas Läti, Leedu, Poola, Tšehhoslovakkia, Saksa, Inglise ja N. Vene konsulid, asekonsuleid ja sekretäre ning silmapaistvaid seltskonnategelasi.

Õhtu möödus heatujuulises meeleolus tantsuga jazz-orkestri saatel, kus kohta leidsid ka eesti polkad, labajalg ja kaera-jaan.

Peo puhaskasust läheb 25% uuema eesti ilukirjanduse tellimiseks ja 25% vaesemate eestlaste abistamise kassale.

Kohalikud ajakirjandused olid päeva kohta ja peo üle pikemad sõbralikud kirjutused.

Välis-Eesti päev Berliinis.

Välis-Eesti päeva pühitsemine Berliini Eesti Seltsis piirdus seekord aktusega eesti saatkonna ruumes. Kell 6 p. l. kogunesid peaaegu kõik seltsi liikmed ja juhuslikult siinviibivad kodumaalased saatkonna ruumesse. Seltsi esimees G. Mägar avas tervituskõnega aktuse, millele järgnes saadik K. Toferi tervitus koosviibijatele, mille peale lauldi hümmi.

Juhuslikult siin viibiv kirjanik K. A. St esines huvitava kõnega eestlaste elust Aafrikas ja mitnes Euroopa riigis.

Peale V.-Eesti üh. läkituse ettekandmist palusid hr. ja pr. Toferi koosviibijaid söögisaali suupistetega kaetud laua juurde teele, kus viibiti lõbusas meeleolus kuni kl. 9-ni õhtul.

Lõpuks avaldati tänu saadikule ja pr. Toferile lahke vastutuleku eest siinsele eesti kolooniale, lubades saatkonna ruumes kokku tulla ja olles ka teistel juhtumitel lahkest abiks. Saatkonna ruumes on kõigil ikka see tunne, nagu seisaksid nad kahe jalaga kodumaa pinnal.

Pariisi eesti selts alustas uuesti tegevust.

„Postimehe“ teatel toimus hiljuti Pariisi Eesti saatkonnas kohalike eestlaste ühine nõupidamine Pariisi Eesti Seltsi elukutsemiseks. Mõned aastad tagasi tegutses Eesti Selts, kuid jäi siis niioelda varjusurma, sest osa juhtivaid jõude oli aja-puudusel eemale jäänud.

Pariisi eestlased moodustavad ligi 200-pealise kogu. Loomulikult ei saa neist kõik seltsitegevusest osa võtta. Nii oli ka käesoleval korral kokku tulnud ainult kahekümne inimese ümber. Otsustati valida ajutine juhatus, kes asuks esimesi korraldustöid tegema. Juhatusse valiti A. Linkhorst — esimees, A. Hiip — abiesimees, K. Kukk — laekur, prl. H. Veide — abilae-kur, K. Sitska — kirjatoimetaja, prl. Soome — abikirjatoimetaja. Valituist kuuluvad hr. Linkhorst ja hr. Kukk saatkonna peresse, hr. Sitska on hiljuti Pariisi tulnud üliõpilane, ülejäänud on vanemad pariislased.

Teisel jõulupühäl ongi juba hilisemate teadete järgi selts korraldanud „Dumesnil'i“ kohvikus, Montparnasse'il, jõulupuu, millest oli kogunenud osa võtma rohkearvuliselt Pariisi eestlasi eesotsas saadiku O. Strandmaniga.

Seltsi aadress on: 4 rue du Général Appert, Paris (16°). Eestlaste kooskäämiskohaks on kohvik „Alenson“ (8, Place de Rennes).

Välis-Eesti päev Brüsselis.

Belgia Eesti Rahvuslik Selts korraldas Välis-Eesti päeval 27. novembril 1937. a. Brüsselis koosviibimise, millest oli tulnud osa võtma paarkümmend eestlast ja Eesti sõpra ning Amtverpeni hiljuti saabunud uus Eesti kutsekonsul dr. Aleksander M a s s a k a s.

Õhtu avas seltsi esimees V. Blumfeld, kandes ette läkituse Välis-Eesti Ühingult. Peale seda pr. H. Pelmas rääkis sütitavalt kodumaast ja tema jõud-sast arenemisest.

Sõbralikult juttu vestes ja innukalt lauldes eesti laule oldi koos kuni hilisööni.

Välis-Eesti päeva pühitsemine Helsingis.

Helsingi Eesti Selts harjunud kombe järele korraldas Välis-Eesti päeva puhul oma ruumis kauni ja meelepärase peoõhtu. Et sel õhtul soome rahvas pühitseb ka nn. „pikku joulut“, siis võis seda jõulu meeleolu märgata ka meie seltsi kodus.

Põlevate küünalde ja lilledega kaunistatud laudade ümber istus umbes sada inimest. Peoliste hulgas oli ka külalisi kodumaalt — õp. Juhkental ja raadioringhäälingust Felix Moor, kes kogu õhtu vestles elavalt soome ooperilaulja Väinö Solaga.

Seltsi esinase pr. A. Schwalbe avasõna järele esines pikema kõnega Helsingi Eesti saatkonna nõunik Hõbemägi. Pr. O. Nikko kandis ette A. J. poolt Välis-Eesti päevaks kirjutatud kõne ja luuletise. Pr. Päckilä kandis ette Välis-Eesti Ühingu läkituse.

Riia „Eesti Haridus- ja Abiandmisseltsi“ juhatus ja revisjonikomisjon, seltsi 30-juubeliaastal.

Keskel istub kauaaegne seltsi esimees Jaan Verendel.

Muusikaliste ettekannetega esinesid — viiulikunstnik H. Aumere, kes mängib siin sügisest saadik hotell „Kampis“, ja Helsingi eestlaste nooremaste põlve kuuluv pr. Mänd laulupaladega.

Lõppeks oli lõbus koosviibimine jala-keerutusega.

Pühap., 28. nov. oli Helsingi eestlastele emakeelne jumalateenistus, mille pidas Tallinnast sõitnud õpetaja Juhkental.

Eestlaskonna juubelpäevad Riias.

Käesoleva aasta 6. jaanuaril pühitses REHA oma 30-dat aastapäeva, mis kujunes kõigiti üheks ilusamaks Riia eestlaste koosviibimiseks käesoleval hooajal.

Juubelipidustustest võttis osa ligi 500 inimest. Aktus algas kell 5 seltsimajas ühise koraaliga, millele järgnes seltsi endise esimehe õpetaja A. Häusler'i vaimulik talitus. Peale seltsi segakoori poolt ettekantud kahe vaimuliku laulu astus kõnetooli seltsi esimees Jaan Verendel, andes lühikese ülevaate seltsi 30-aastasest tegevusest. Esimees rõhutas seltsi endiste tegelaste suuri teeneid, kellele selts võlgneb tänu praeguse suure ning majanduslikult kindlustatud tegevuse eest. Seltsi juubeliaasta ülesanded oleksid järgmised: liikmete arvu tõstmine, püüdes koondada seltsi lipu alla võimalikult kõik

Riia eestlased; noorte kaasatõmbamine seltsitegevusele ja kartoteegi sisseseadmine kõigi Riia eestlaste kohta.

Kuivõrd seltsi liikmete pere 30 aasta jooksul on muutunud, selgus ettelõetud nimedest, kes seltsi asutamisel kuni tänaseni liikmed on olnud: 327 liikmest 1908. a. tegutsuvad täna ainult 22 liiget. Neist väärivad eriti nimetamist: Reinhold Friedolin, kes väsimatult seltsi laulukoori liikmena on tegutsenud; pr. J. Olberg, naiskomitee esinaine, R. Teffer, seltsi kassapidaja, J. Paju ja F. Kõiv, seltsi lipukandjad. Seltsil on juubeliaastal 360 liiget.

Lõpetades oma kõnet, seltsi esimees J. Verendel soovitas kõigil võtta osa suvel Tallinnas peetavast III ülemaailmsest Välis-Eesti kongressist ja üldlaulupeost.

Seltsi osakonna nimel tervitas seltsi konsul V. Kruus ja Välis-Eesti Ühingu Riia klubi nimel — Vidrik Ivask.

Loeti ette rida tervitustelegramme, muuseas Välis-Eesti Ühingult, Välisministriilt dr. F. Akel'ilt, Isamaaliidu Tallinna osakonnalt, ülempiiskopilt Nikolailt, endiselt saadikult R. Menning'ult j. t.

Kõnedele järgnesid seltsi segakoori ettekanded Ludvig Jakobsoni juhatusel. Kava koosnes A. Läte, M. Saare, M. Härma ja J. Aaviku helitöödest, millede elav

Riia eesti laste jõulupuud, mis korraldati Riia Eesti Haridus- ja Abiandmis-seltsis seltsi 30-a. juubelpäeval 6. jaan. 1938. a.

ja kunstiliselt küps ettekanne leidis kuula-jaskonnas suurt vastukaja. Nõuti korduvalt ettekannete kordamist.

Järgnes seltsi näitetrupi ja Riia Eesti algkooli õpilaste hästilavastatud A. Tuliku näidendi „Vaeslapse jõuluöö“ ettekanne.

Peale ettekanne tõusis saalis, eriti mudilaste peres, suur elavus, süüdati kaks jõulupuud ja sisse astus jõuluvana, kes lastele jagas maiustusi.

Juubeliaastapäeva pühitsemine lõppes tantsuga ning ringmängudega.

Kui hommikupoole viimsed küünlad jõulupuul kustusid, tuli siiski lahkuda, et suurel arvul jälle kokku tulla 24. veebruaril — Eesti Vabariigi 20. aastapäeval.

*

Meeldiva jõuluüllatuse valmistas seltsi juhatus leugejaskonnale, täiendades jälle seltsi raamatukogu uuema Eesti kirjandusega — 130 raamatuga.

Lisaks senistele seltsi ruumidele, mis eriti kõneõhtutel ja lauluproovidel kippusid kitsaks jääma, annab selts uuest aastast liikmetele tarvitada veel ühe suurema moodsa mööbliga sisustatud ruumi; loodame, et avaramad koosviibimise võimalused end ka seltsi tegevuses tunduvalt märgata lasevad.

*

16. detsembril järjekordsel referaatõhtul kõneles seltsi koorijuht L. Jakobson teemal: „Eesti muusika are-

nemislugu“. Huviga kuulati sisukat referaati, mis eriti selgitas meie üldlaulu-pidude suuri teeneid rahva ühtlustunde äratamises.

*

Seltsi tabas raske kaotus. Nimelt lahkusid surma läbi kaks vanimat seltsi tegelast. 11. nov. 1937. a. suri seltsi revisjonikomisjoni liige ja endine juhatusliige Aleksander Markus ning 18. detsembril 1937. a. lahkus siit maailmast endine seltsi esimees August Kerno, kes seltsis asutamisest saadik tegev oli.

Mõlemaid saatis viimsesse rahupaika arvukas Riia eestlaste pere ning seltsi lipp leinalooris.

T—J.

Lutsi eestlaste jõulupuud V.-E. Ühingu korraldusel.

Elmistel aastatel oli Lutsi eestlastele korraldanud jõulupuud Eesti Haridusliit. Kuna aga möödunud aastal läks vabaharidustöö korraldamine Läti eestlaste seas Välis-Eesti Ühingu kätte, korraldas sel aastal ka ühingu juba traditsiooniks saanud jõulupuud Lutsi eestlastele. Selleks sõitsid Lutsimaale V.-E. Ühingu Valga osakonna tegelased Johannes Kasak ning Julius Kõivumägi. Jõulupuud korraldati neljas suuremas külas, kus leidub rohkesti Lutsimaa eestlasi.

Mitmesugust.

Suured pidustused Eesti Vabariigi 20. aastapäeva puhul.

Pidustuste pearõhk langeb suvele

E. Vabariigi 20. aastapäeva pidustuste kava on nüüd juba enam-vähem kindlaks kujunenud.

Kava üldpildist nähtub, et pidustuste pearõhk langeb peamiselt suvele, kuna Vabariigi aastapäeva pidustustele 24. veebruaril ei anta senisest suuremat ulatust. 20. aastapäeva ei ole põhjust pühitada erilise juubelina, mispärast ka aastapäeva pidustused ei kujune erakordselt suurteks, nagu need on kavatsusel 25. E. V. aastapäevaks, mida tahetakse suure juubelina eriti välja tõsta. Küll aga tõstab pidulikkust igasuguste muude aastapäeva otseselt mitte seotud pidustuste rikkus.

E. V. 20. aastapäeva pidustused üldjoontes jagunevad 4 ossa:

- 1) Iseseisvuspäeva pidustused 24. veebruaril;
- 2) Võidupühaaegsed pidustused 23. juunil;
- 3) Ettevõtted ja üritused aasta jooksul;
- 4) E. V. aastapäeva tähistamine välismaal.

Iseseisvuspäeva pidustuste kavas 24. veebruaril on vabadusvõitlejate austamine, ajalooliste tegelaste ja langemate mälestamine Iseseisvuspäeva eelõhtul, paraadid, päevakohased jumalateenistused, aktused kohtadel, riiklik aktus Tallinnas, rahvapeod üle riigi Iseseisvuspäeva õhtul ja pidulikud ühtulestikud. Pidustuste dekoratiivsele küljele tahetakse tänavustel pidustustel panna eriti suurt rõhku.

Suurteks ja laiaulatuslikeks kujunevad aga Vabariigi 20. aastapäeva pidustused suvel, — Võidupüha ajal. Suviste pidustuste tuumaks on 11. üleriiklik laulupeidu, mis toimub 23., 24. ja 25. juunil Tallinnas. Laulupeost võtab esialgsete andmete järele osa ligi 20.000 lauljat. Esialgse kava järele hakkaksid lauljad Tallinna kogunema juba 21. juunil, millal peetakse ka esimesed proovid. Järgmine päev — 22. juuni — on täiel määral ette nähtud proovide jaoks. Lauljate traditsiooniline rongikäik linnast lauluväljale toimub 23. juuni keskpäeval. Lauljate lauluväljale saabunud avatakse ametlikult ka laulupeidu. Õhtul on ette nähtud massipidustused ja vabaõhuetendused. Laulupeidu jätkub 24. ja 25. juunil.

Seoses laulupeoga toimub 23. juunil, algusega kell 10 hommikul, Tallinnas suur kaitseliidu paraad, millest

võtab osa 20.000 kaitseliitlast üle kogu riigi. Samal ajal, kui pealinnas toimuvad üleriiklikud pidustused, pühitatakse Võidupüha ka kõikejal mujal üle maa, kus selle läbiviimine jääb enam-vähem noorsoo organisatsioonide õlgadele.

Peaaegu ühel ajal laulupeoga — 21. ja 22. juunil — toimuvad Tallinnas väliseestlaste pidustused ja 3. ülemaailmne Välis-Eesti kongress, milledest on oodata osa võtma rohkesti välisestlasi, kes tulevad kodumaad külastama laulupeo puhul.

Paralleelselt suurte pidustustega kavatakse juubeliaastal teostada mitmesuguseid tähtsaid üritusi ja ettevõtteid. Nii korraldatakse 1938. a. kestel rida näitusi.

Esimesena neist leiab 23. veebr. — 10. märtsini aset näitus „Eesti iseseisvuse siind dokumentides ja piltides“, hiljem on kavatsusel laiaulatuslik põllumajanduslik-tööstuslik näitus Tartus (arvutatavasti ka Tallinnas), kunsti, rakendus kunsti ja arhitektuuri näitus kevadel Tallinnas, 20. juunist kuni 4. juulini Soome-Ugri kultuurilooline näitus ja tervishoiu üleriiklik näitus.

Noortele korraldatakse 1935. a. kevadel maakonna noorte päevad, mis toimuvad maakondlike noortekomiteede algatusel.

Sportlikul alal tähistatakse juubelpidustused Eesti Mängude ürajäämisel kehakultuurihoonele nurgakivi panemisega ja staadioni avamisega. Filmi alal on kavatsus valmistada ülevaate-filmi Eesti elust ja saavutusest. Juubelit meenutatakse ka trikiteostes. Nii kirjastatakse koguteos, mis käsitleb pildis ja sõnas ülevaatlukult kõiki Eesti eluavaldusi ja saavutusi. Välismaa jaoks ilmub välisministeeriumi väljaandel aprillis saksa keelde koguteos „20 aastat Eesti Vabariiki“.

Peale eelmaitud ürituste on pidustuste kavas ette nähtud nurgakivipanek Vabadussõja Muuseumile, Rahvuslike Teaduste Instituudi või Eesti Akadeemia asutamine ning nurgakivipanek Vabadusmonumendile ja Kunstimuuseumile.

Erilist rõhku tahetakse juubeliaastal panna ka rahvariide ja kunsti propagandale. Kunsti propageerimiseks toimub kevadel suur ülevaatenäitus ja ühe kuu jooksul tutvustatakse laiemaid rahvahulki eriti intensiivselt Eesti kunsti saavutustega.

Uudisena tuleb juubeliaastal esmakordselt laiaulatuslikum teenete hindamine teenetemärgi väljajagamisega. Võidupühal on kavatsusel ülemaailmes ulatuses anda teenetemärke ka nei-

ie vanadele vabriku- ja maatööl-
listele, kes kauemat aega on püsinud
ühe ja sama peremehe juures, ja kes oma
kestva püsivusega ja tööarmastusega on
osutanud tähelepandavaid teeneid Eesti elu
kandvatel kõigil kehalise töö aladel.

Vab. 20. aastapäevaks heli- plaadile võetud kõned ja muusika väliseestlastele.

E. Riigihoidja kõne.

Propagandatalituse ettepaneku põhjal
koostas Välis-Eesti Ühing kava ettekand-
miseks Vabariigi juubeliaastapäeval välis-
maal. Kava kohaselt võeti heliplaatidele
hra Riigihoidja kõne, Välis-Eesti
Ühingu esimehe J. Kristelsteini kõ-
ne, Martin Tarase kaks laulu — „Tule
koju“ ja „Isa majakene“, bravuurmars
„Kodumaa“ Ringhäälingu orkestri ette-
kandel prof. R. Kulli juhatusel ja „Isa-
maa mälestus“ Isamaaliidu T. osak. sega-
koori ettekandel H. Roosma juhatusel.
Heliplaadid saadeti Sydneysse, New Yorki
ja Sao Paulosse ettekandmiseks kohalikes
ringhäälingutes Vabariigi aastapäeval,
kusjuures Eesti konsulid ja organisatsioo-
nid võimaluse korral kava täiendavad kohalikus
keeles peetava sissejuhatava kõ-
nega ehk muusikalise osaga. Ettekanne-
test teatavad Välis-Eesti organisatsioonid
ringkirjaliselt oma asukohamaal elavatele
eestlastele.

See on kangel võõrsil asuvatele eestlas-
tele esmakordseks juhuks, kuulda eriti
nende jaoks kodumaalt saadetud kõnesid
ja ettekandeid.

Saabunud ja lahkunud väliseestlasi.

Möödunud aasta detsembri algul saa-
bus Narva-Jõesuhtu Valentin K o n g a, kes
vahetpidamata üle 12 aasta elas New
Yorgis.

Enne jõulu jõudis kodumaale tagasi
end. Eesti haridusminister ja poliitikatege-
lane Jüri A n n u s s o n, kes viibis 12 aastat
P.-Ameerikas, esiteks Eesti konsulina
New Yorgis, hiljem töötades keemikuna.
Jüri Annusson on elavalt võtnud osa New
Yorgi eesti seltsitegevusest, olles ühtlasi
ka Ameerika Eesti Liidu esimeheks.

Veel saabus P.-Ameerikast kodumaale
J. S a u, kes dollaritemaal oli elanud 26
aastat.

Rootsi-Ameerika liini laevaga saabusid
22. det. m. a. kodumaale John S e p p, Ru-
dolf Niit, Andrew M a n n i c k ja pr.
Marcelle B a u m a n.

Sama laevaliiniga sõitsid 5. jaanuaril
New Yorki pr. Johanna D o r w a r d, kes
sealt edasi sõitis Kanadasse, pr. Edith
G r u b e ja Peeter R a m s t. 8. jaanuaril
siirdus pr. Ida K ü b a r New Yorki.

Canadian Pacific Line'iga sõitis 10.
jaanuaril Kanadasse John M e i t s.

Norddeutscher Lloyd Bremen'iga sõit-
sid 11. jaanuaril New Yorki pr. Liisa P e r-
k o v s k y ja ta poeg.

A/S. „Eesti Reisibüroo“ kaudu sõitsid
Uus-Meremaale Ühingu liikmed pr. Elly
S a a r ja Elmar E h a s t e.

Helsingist saabus uuel aastal kodumaa-
le Karl M a r k s, kellele Soome võimud
enam ei annud töölouba. Välis-Eesti Ühingu
ja NMKÜ kaasabil õnnestus tal leida tööd
Kehras.

Sydney eestlaste toetus eesti allveelaevastikule.

Konsuli Joh. Kaivi algatusel moodus-
tati Sydney eesti organisatsioonide esinda-
jatest Komitee, kes korraldas kaks kohvi-
õhtut Eesti allveelaevastiku põhikapitali
fondi toetuseks. Osavõtt oli mõlemast õh-
tust kaunis elav ning sissetulekut saadi
üle 40 Austraalia naela, mis saadeti edasi
kodumaale.

Surma läbi lahkunud väliseestlasi.

Möödunud aastal suri San Franciscos
65-aastane eestlane Andrew J a g o, kes oli
pärilt Hiinamaalt ja Kalifornias elanud juba
40 aastat, olles sealsetele eestlastele hästi
tuntud. Mõne aasta eest oli A. Jago Alas-
kas kulda otsimas ja talvel küttimas, kus
ta kõik oma sõrmed ära külmetas ja ar-
vatavasti selle tagajärjel saadud haigu-
sesse suri. Kadumu oli ameti poolest inse-
ner ja omal ajal väga jõukas mees.

A. Jago üks vend elab veel praegu San
Franciscos, kuna teine vend aastate eest,
peale 23-aastast Kanadas elamist, kodu-
maale siirdus.

Sydney eesti kolooniast on surma läbi
lahkunud lühikese aja jooksul kolm liiget.
Suri Cabramatta asunduse looja, kana-
farmer E. M e r b a n e, keda jäid leinama
abikaasa ja tütar. Surm riisus veel Syd-
ney Eesti Seltsi „Eesti Kodu Linda“ en-
dise tegelase Martin E i l m a n i ja K.
S c h n e i d e r i, kes juba kauemat aega
viibisid tüsikushaigete sanatooriumis.

Vastutav- ja tegevtoimetaja: Ed. Riisman. Talitusjuht: B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord. Tellimishind:
välismail \$ 1.— (Ekr. 3.70 või vastav summa kursisedeli järgi muus rahas) aas-
tas; Eestis, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühing, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 449-43.
Tallinnas, 15. jaan. 1938. O.-ü. „Vaba Maa“ trükk, Tallinnas 1938.

ÕNNERIKAST UUT AASTAT

kõikidele kodu- ja väliseestlastele soovivad firmad:

A-S. Esimene Eesti Põlevkivitööstus

end. Riigi Põlevkivitööstus

Palace Hotell

Restoran

Tallinn

Vabadusväljak 3

Tel. 477-70

Raamatu- ja kirjutusmaterjalide suurkauplused

K-Ü. «RAHVAÜLIKOOL»

Tallinn

Harju 48, tel. 444-39

Pärnu 10, tel. 446-67

Swedish American Line

ja

liini esindus Tallinnas

ÕNNERIKAST UUT AASTAT

kõikidele kodu- ja väliseestlastele soovivad firmad:

Norddeutscher Lloyd Bremen
ja
Peaesindus Eestis – Balti Lloyd

Tallinn

Pikk 62

Eesti kindlustuse A-s. «Polaris»

Canadian Pacific Line'i esindaja
A-S. „Tallinna Laevaühisus”

Raamatuköitmise- ja lineerimisetööstus
Jakob Biek

Tallinn

Müürikuu 17

ÕNNERIKAST UUT AASTAT

kõikidele kodu- ja väliseestlastele soovivad firmad:

A-S. „Eesti Reisibüroo”

Tallinn

Kinga 3

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju 45

Tel. 478-50

Kindlustusaktsiaselts

«EESTI LLOYD»

Cunard White Star Limited

esindaja Georg Buck

Tallinnas

Raekojaplats 11

Tel. 466-30

„UUS EESTI“

TOOB KIIRELT, TÄPSELT
JA ASJALIKULT SÕNAS JA
PILDIS IGA PÄEV ROHKESTI

TARVILIKKE JA HUVITAVAD

UUDISEID KOGU MAAILMAST

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.

Suurim õlitööstus Eestis

Tehased: Kiviõlis
Müügibüroo: Tallinn,
Pärnu mt. 10.

Ameerika eestlaste kuukiri

«MIEHE TIE»

toob huvitavaid kirjutisi
eestlastest P.-Ameerikas.

Tellimishind aastas:

Eestis Kr. 2.-
Välismaal \$ 1.-

Toimetus ja talitus:

310 Lenox Ave. New York,
N. Y., U. S. A.